

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

İLKÖĞRETİM (2.KADEME) ÖĞRENCİLERİNİN MADDE BAĞIMLILIĞI
İLE MÜCADELESİNDE OKUL SOSYAL HİZMETİNİN ÖNEMİ

YÜKSEK LİSANS

Tuncay ÜÇÜNCÜ

AĞUSTOS - 2022
GÜMÜŞHANE

T.C

**GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SOSYAL HİZMET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**İLKÖĞRETİM (2.KADEME) ÖĞRENCİLERİNİN MADDE BAĞIMLILIĞI İLE
MÜCADELESİNDE OKUL SOSYAL HİZMETİNİN ÖNEMİ**

**THE IMPORTANCE OF SCHOOL SOCIAL WORKS IN CAMPAIGN DRUG
ADDICTION OF PRIMARY EDUCATION (SECONDARY SCHOOL)**

YÜKSEK LİSANS

Tuncay ÜÇÜNCÜ

**AĞUSTOS-2022
GÜMÜŞHANE**

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SOSYAL HİZMET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**İLKÖĞRETİM (2.KADEME) ÖĞRENCİLERİNİN MADDE BAĞIMLILIĞI İLE
MÜCADELESİNDE OKUL SOSYAL HİZMETİNİN ÖNEMİ**

**THE IMPORTANCE OF SCHOOL SOCIAL WORKS IN CAMPAIGN DRUG
ADDICTION OF PRIMARY EDUCATION (SECONDARY SCHOOL)**

YÜKSEK LİSANS

Tuncay ÜÇÜNCÜ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erkan DİKİCİ

**AĞUSTOS-2022
GÜMÜŞHANE**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**İlköğretim (2.Kademe) Öğrencilerinin Madde Bağımlılığı ile Mücadelesinde Okul Sosyal Hizmetinin Önemi**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmaları kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğu intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

04/12/2022

.....
Tuncay ÜÇÜNCÜ

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi. Erkan DİKİCİ hocama teşekkürlerimi sunarım. Veri toplama aşamasında Şiran İlçe Milli Eğitim Müdürlüğümüze ve bünyesinde görev yapan öğretmen meslektaşlarıma, zorlu tez sürecinde benden desteğini bir an olsun esirgemeyen değerli eşim Sultan ÜÇÜNCÜ' ye teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Tuncay ÜÇÜNCÜ
GÜMÜŞHANE-2022

ÖZET

Madde bağımlılığı ile mücadelede önleyici ve koruyucu bir uygulama alanı olan okul sosyal hizmetinin önemi bu çalışma ile ortaya konulmuştur. Araştırmamız ülkemizde henüz pilot uygulamaları yapılan okul sosyal hizmetinin tüm okullarımızda hayata geçirilmesi için gerekli teorik bilgi ve bilimsel verilerin temininde yardımcı bir başvuru kaynağı olacaktır. Madde bağımlılık yaşının giderek İlköğretim 1. kademeye kadar düştüğü günümüzde, bu konuda yapılan çalışmaların yetersiz olduğu literatür taramasında ortaya çıkmıştır. Okullarımızda okul sosyal hizmet birimlerinin kurularak aktif olarak çalışması ile, madde bağımlılığını önlemedeki başarısı araştırılmış, erken yaş madde bağımlılığının önlenmesinde başarılı sonuçların alınacağı saptanmıştır.

Çalışmanın teorik kısmında detaylı bir literatür taraması yapılmıştır. Sadece bireysel değil toplumsal bir sorun olan madde bağımlılığının önlenmesinde Şiran ilçemizde görev yapan öğretmen ve yöneticilerimizin görüş ve önerileri doğrultusunda eğitim ve öğretim faaliyetlerine yeni çözüm odaklı katkı sağlama hedef edinilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda madde bağımlılığının erken yaşlarda önlenilmesi gerektiğinin önemi anlaşılmıştır. Bu sebeple okullar bünyesinde hayata geçirilecek okul sosyal hizmet birimlerinin gerekliliği ortaya konulmuş, madde bağımlılığının önlenmesinde önemli bir kilit rol oynayacağı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağımlılık, İlköğretim, Madde bağımlılığı, Okul sosyal hizmet, Sosyal hizmet

SUMMARY

The importance of school social service that is a preventive and protective implementation in the fight against substance abuse has been demonstrated with this study. Our research will be a useful reference source in providing the necessary theoretical information and scientific data for the implementation of school social services, which has just been experimented on our country, in all our schools. In today's world, the age of substance abuse has gradually decreased to the first level of primary education, and it has been revealed in the literature review that the studies on this subject are insufficient. In a consequence of establishment and active working of school social service units in our schools, its success in preventing substance abuse has been investigated, and it has been determined that successful results will be obtained in preventing early age drug addiction.

In the theoretical part of the study, a detailed literature review was made. In order to prevent substance abuse that is not only an individual problem but a social problem, it is aimed to contribute to education and training activities with a new solution oriented approach, in line with the opinions and suggestions of our teachers and administrators working in our district, Şiran. As a result of the research, it was understood the importance of preventing substance abuse at an early age. For this reason, the necessity of school service units, which will be implemented within the schools, has been revealed and it determined that will play an important key role in the prevention of substance abuse.

Keywords: Drug addiction, Primary education, Substance abuse, School social service, Social work

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar DİZİNİ	XII
EKLER DİZİNİ.....	XIV
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	XV
1. GİRİŞ	1
2. SOSYAL HİZMETLERİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	4
2.1. Gelişim Kuramları.....	4
2.2. Psikoseksüel Gelişim Kuramı	4
2.3. Psikososyal Gelişim Kuramı	5
2.4. Bilişsel - Davranışçı Kuram	5
2.5. Bağlanma Kuramı	6
2.6. İç ruhsal (İntrapsişik) Hümanizm Kuramı	6
2.7. Yaşam Boyu Gelişim Kuramı	7
2.8. Genelci Yaklaşım	7
2.9. Sistem Yaklaşımı	8
2.10. Ekolojik Perspektif.....	9
2.11. Güçlendirme Perspektifi	9
3. MADDE BAĞIMLILIĞI	11
3.1. Madde Bağımlılığının Fizyolojik Boyutu	11
3.2. Madde Bağımlılığının Toplumsal Boyutu	11
3.3. Madde Bağımlılık Literatüründe Geçen Tanımlamalar	12
3.3.1. Drug Abuse (İlacın Kötüye Kullanımı).....	12
3.3.2. Habituation (Alışkanlık).....	13
3.3.3. Addiction (İptila-Tutsaklık)	13
3.3.4. Fizyolojik Bağımlılık (Physical Dependence-Psychological Dependence).....	13
3.3.5. Tolerance (Direnc Artması)	13
3.3.6. Çapraz Direnc Artması.....	13
3.3.7. Yoksunluk Sendromu (Withdrawal Syndrome-Abstinence Syndrome).....	14

3.3.8. Madde Bağımlılığı (Substance Dependence).....	14
3.3.9. Madde Kötüye Kullanımı (Substanceabuse).....	14
3.3.10. Zararlı Kullanım (Harmfuluse)	14
3.3.11. Zehirlenme (Intoxication)	14
3.3.12. Pekiştirme (Reinforcement)	14
3.3.13. Eş Tanı (Korbidite)	14
3.3.14. Eş Bağımlılık (Kodependens)	15
3.3.15. Etiyoloji.....	15
3.3.16. Sosyal Çevre	15
3.3.17. Yatkın Kişilik.....	15
3.4. Madde Bağımlılığının Uluslararası Boyutu	16
3.5. Türkiye’de Madde Bağımlılığının tarihsel Süreci.....	17
3.6. Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitimleri	20
3.6.1. Mesleki Eğitim Kursları (İŞKUR)	20
3.6.2. Sosyal Hizmet Merkezi(SHM).....	20
3.6.3. Aile Eğitim Programı (AEP).....	21
3.7. Madde Bağımlılığı İle Mücadelede Farklı Yöntemler	21
3.8. Bağımlılıkta Risk Faktörleri.....	22
4. MADDE BAĞIMLILIĞI İLE MÜCADELE VE OKUL SOSYAL HİZMETİ.....	25
4.1. Sosyal Hizmetler ve Toplumların Refah Seviyeleri Arasındaki İlişki.....	26
4.2. Türkiye’de Madde Bağımlılığı ve Sosyal Hizmet	27
4.3. Madde Bağımlılığı ve Ayrımcılık	29
4.4. Koruyucu-Önleyici Hizmetler ve Risk Faktörleri.....	29
4.5. Okul Sosyal Hizmeti	30
4.6. Risk ve Koruyucu Faktörler Teorisi ve Önleme	31
4.7. Okul Sosyal Hizmeti ve Benlik Gelişimi	33
4.8. Okul Sosyal Hizmeti ve Sosyal Hizmetler.....	33
4.9. Analitik Düşünme ve Empati Kurma.....	34
4.10. Madde Bağımlılığı İle Mücadelede Uygulanan Yöntemler	35
4.10.1. Evrensel Önleme	35
4.10.2. Seçici (Selektive) Önleme-Riskli Gruplarla Mücadele.....	35
4.10.3. Belirlenmiş (Indicative) Önleme-Riskli Kişilere Müdahale	36
4.10.4. Çevresel Önleme Stratejileri-Toplumsal Müdahale.....	36
4.10.5. Makro düzeyde (Toplu ve Ekonomi) Müdahale	36
4.10.6. Mezzo Düzeyde (Fiziksel ve Sosyal Bağlam) Müdahale	36

5. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	37
5.1. Problem Durumu	37
5.2. Araştırmanın Konusu	37
5.3. Araştırmanın Amacı	37
5.4. Araştırmanın Önemi	38
5.5. Araştırmanın Yöntemi	38
5.6. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	39
5.7. Araştırmanın Varsayımları	39
5.8. Araştırmada Kullanılan Ölçekler	40
5.9. Geçerlilik, Güvenirlilik ve Veri Analizi	40
6. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLANMASI	41
6.1. Madde Bağımlılığına Yönelik Farkındalık Ölçeği Güvenilirliği	41
6.2. Madde Bağımlılığı Farkındalık Düzeyinin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı	41
6.3. Madde Bağımlılık ölçeğinin Normallik Testi Sonuçları	43
6.4. Madde Bağımlılığına Ait Farkındalık Düzeyinin Görev Türüne Göre İncelenmesi	43
6.5. Madde Bağımlılık Farkındalık Düzeyinin Cinsiyete Göre İncelenmesi	43
6.6. Madde Bağımlılık Farkındalık Düzeyinin Bireylerin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre İncelenmesi	44
6.7. Madde Bağımlılığı Farkındalık Düzeyinin Bireylerin Mesleki Kıdem Yıllarına Göre İncelenmesi	44
6.8. Madde Bağımlılık Durumuna Göre Madde Bağımlılığına Yönelik Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi	45
6.9. Sosyal Hizmet Mesleği Hakkında Bilgi Sahibi Olunma Durumuna Göre Madde Bağımlılığına Yönelik Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi	45
6.10. Madde Bağımlılığına Başlama yaşının Okul Kademeleri Düzeyinde İncelenmesi	46
6.11. Madde Bağımlılığı Konusunda Alınan Eğitim Alma Durumuna Göre Madde Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi	47
6.12. Çevresinde Madde Bağımlısı Bireylerin Bulunma Durumuna Göre Madde Bağımlılığı Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi	47
6.13. Madde Bağımlısı Bireylerle Birebir İletişim Halinde Bulunma Durumuna Göre Madde Bağımlılık Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi	48
6.14. Madde Kullanmaya Başlama Nedenlerinin İncelenmesi	48

6.15. Madde Kullanımından Korunmak İçin Alınabilecek tedbirlerin incelenmesi	49
6.16. Okullarda Okul Sosyal Servislerinin Bulunma Durumunun İncelenmesi	49
7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	51
KAYNAKÇA.....	55
EKLER.....	59
ETİK KURUL KARARI	64
ÖZGEÇMİŞ	67

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Madde bağımlılığına yönelik farkındalık ölçeği güvenirlik analizi sonuçları..	41
Tablo 2. Katılımcıların demografik özelliklere göre dağılımları	41
Tablo 3. Madde bağımlılığı farkındalık ölçeği normallik testi sonuçları.....	43
Tablo 4. Katılımcıların yaptıkları görev türüne göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması	43
Tablo 5. Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması	44
Tablo 6. Katılımcıların çocuk sayısına göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması.....	44
Tablo 7. Katılımcıların mesleki kıdemlerine göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması	44
Tablo 8. Katılımcıların kullanmakta olduğunuz zararlı bir madde olup olmasına göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması	45
Tablo 9. Katılımcıların sosyal hizmet mesleği ve bu mesleğe dair kurumlar hakkında bilgi olup olmasına göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması.....	46
Tablo 10. Katılımcıların madde bağımlılığının başladığı kademe değişkenine göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması	46
Tablo 11. Katılımcıların sigara, alkol ve madde bağımlılığı konusunda eğitim alma durumuna göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması	47
Tablo 12. Katılımcıların okulun bulunduğu mahallede madde bağımlısı bireylere rastlama durumuna göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması.....	47
Tablo 13. Katılımcıların bire bir iletişim halinde olduğu çevrede madde kullanan birey olması durumuna göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması.....	48
Tablo 14. Öğretmenlerin “Sizce gençlerin madde kullanmaya başlama nedenlerinden en önemlisi aşağıdakilerden hangisidir?” ifadesine verdikleri yanıtlar	48

Tablo 15. Öğretmenlerin “Gençleri madde kullanımından korumak için alınabilecek en önemli tedbir sizce hangisidir?” ifadesine verdikleri yanıtlar	49
---	----

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Anket Formu.....	59
Ek 2. Araştırma İzni.....	63

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bk. / bk.	: Bakınız
b.y.	: Basım yeri yok
bs.	: Baskı, basım
C	: Cilt
Drl. / drl.	: Derleyen
Ed. / ed.	: Editor
Erişim	: Erişim Tarihi
Haz. / haz.	: Hazırlayan
Krş. /krş.	: Karşılaştırmamız
md.	: Madde
ör.	: Örnek
p	: Korelasyon katsayısı
r	: Serbestlik derecesi
S	: Sayı
Trc. / trc.	: Tercüme eden
vb.	: Ve benzeri
v.d.	: Ve diğerleri, ve devamı

1. GİRİŞ

Okullar, okul öncesi dönemlerden başlayarak bireylerin gelişimlerini, her açıdan olumlu yönde değişimini amaçlar. Öğrencilerin okul başarısı, okula devamlarının sağlanması, eğitim hizmetlerinden istenilen düzeyde faydalanmaları ve çevreleriyle ilişkilerinde olumsuz etkiler yaratan, biyopsikososyal sorunların ortadan kaldırılması okul sosyal hizmetinin çalışma alanlarından. Okul sosyal hizmeti, öğrenci sorunlarını, sosyal yaşam alanları içerisinde değerlendirerek, okul bünyesinde öğretmenler ve psikolojik danışmanlar, okul dışında ise aileler ve sosyal hizmet kurumları arasında karşılıklı iş birliğinin kurulmasında ekolojik perspektif bakış açısıyla kendine özgü bir değerlendirmede bulunur (Özbesler ve Duyan, 2009: 24). Eğitim faaliyetlerinde kurumlar arası etkileşim ne kadar fazla ise öğrenmede o kadar kalıcı ve hızlı olmaktadır. Bu etkileşimi harekete geçirecek yapının okullarda oluşturulması gerekmektedir. Öğrencilerin hayata hazırlandığı bir yaşam alanı olan okullar gerçek hayatla ilişkilendirilmeli, olağan kriz dönemlerinin atlatılmasında destekleyici ve yönlendirici mekanizmaların devreye sokulması sağlanmalıdır. Bireylerin içerisinde bulundukları zaman diliminde veya gelecekte karşılaşılabilecekleri en büyük sorunlardan birisi olan madde kötüye kullanımının önlenmesi gerekmektedir. Özellikle gençlerde madde kötüye kullanımına karşı yönelimi önleme çalışmaları çocuk yaşlarda başlatılmalıdır. Toplumda madde kullanımının ortaöğretim döneminde arttığı bilinmektedir. Ancak madde kullanımına olan yatkın kişilik ve bilinç oluşumu daha erken dönemlerde kendini göstermektedir. Yaşamsal olgular ve kavramlar arası bağların daha anlamlı olarak birbirleriyle ilişkilendirildiği ilköğretimin ikinci kademesi olan (11-14 yaş) diğer dönemlerden ayrılır. Bu dönem de öğrenciler de hızlı bir fiziksel ve duygusal değişim meydana gelir. Öğrencilerin bu dönemi sağlıklı ve problemsiz atlatabilmeleri gelecek dönemler için büyük önem taşımaktadır. Okul sosyal hizmet birimleri öğrencilerin akademik ve psikososyal bütün sorunsal yansımalarına yönelik tedbir ve çözümler sunarak problemlerin en az zararla çözümüne katkı sağlar.

Okullarda görev alacak sosyal hizmet uzmanları, öğrencilerin ruhsal ihtiyaçlarının karşılanması, stres, okul devamsızlığı ve reddetme, anksiyete bozukluğu ve her türlü kaygı gibi problemlerin çözümünde okul içi ve okul dışı paydaşlar arasında karşılıklı koordinasyonu sağlarlar. Davranış bozukluğu olan öğrencilere yönelik yapılacak bireysel ve grup çalışmaları ile problemin kaynağının tespit edilmesi, bireyin sorunun farkına varmasını sağlayacaktır. Bireyde istenilen davranış değişikliğinin olması amacıyla duygusal ve eğitsel gereksinimlerin karşılanması gerekmektedir. Dikkat

eksikliği ve hiperaktivitesi olan öğrencilerin tedavilerinin yapılması, öğrencilerin sosyal becerilerinin arttırılması gibi çalışmalar sosyal hizmet uzmanları tarafından yürütülür. Aile problemleri olan öğrencilerin tespit edilerek, çözüm yolları ortaya koymak da okul sosyal hizmetinin çalışma alanlarından birisidir. Sosyal hizmet uzmanları, özellikle parçalanmış ailelerde yetişen öğrencilerde olumsuz yansımalar gözlemlediğinde, akran grupları ile ilgili sorunlar tespit edildiğinde, madde bağımlılığının önlenmesi ve tedavisinde kurumlarla iş birliği yaparak, sorunların çözümü için çeşitli sorumluluklar alırlar (Özbesler ve Duyan, 2009: 22).

Madde bağımlılığı tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de hızla yaygınlaşmaktadır. Bu durum bağımlılığı önlemede yeni programlar uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Bağımlılığın önlenmesi, tedavisine göre çok daha az güçlükler içerir. Bağımlılığı önleyici çalışmalar, tedavi süreçlerine göre her zaman daha etkili ve sonuç olarak daha başarılıdır. Hem ekonomik hemde toplumsal sonuçları açısından da önleyici programlar daha faydalı sonuçlar doğurmaktadır (Balcıoğlu ve Abanoz, 2009: 19). Erken dönemlerde madde kullanımı ilerleyen dönemlerde bağımlılık için bir risk oluşturmaktadır. Madde bağımlılığının erken yaşlarda görülmesinde, bireylerde fiziksel ve cinsel ihmal-istismar durumlarının diğer bireylere göre daha fazla yaşanmış olduğu görülmüştür. Çevresine ve kendisine karşı güvensiz kişilik özellikleri oluşan bireylerde madde kullanım bozuklukları ve psikiyatrik birçok hastalığa sebep olmaktadır (Balcı, 2011: 3). Madde bağımlılığı sebebiyle sayısız insanların yaşam kalitesi düşmekte ve ölümler meydana gelmektedir. Bu durum toplumsal yaşamın bozulmasına ve yeni nesilleri büyük bir tehlikeye doğru sürüklemektedir (Özel, 2016: 1).

Madde bağımlısı bireylerin genellikle kişilik karmaşası yaşayan, toplumda kabul görmeme psikolojisi içerisinde olan, merak ve macera arayışında bulunup, problem çözme kabiliyeti düşük bireyler oldukları görülmüştür. Kişilişel gelişim aşamasında bulunan gençlerin toplumsal etkiye daha açık olmaları sebebiyle madde bağımlılığında hedef kitle olmaları kaçınılmazdır (Özel, 2016: 55–56). Günümüz çocuklarının ve gençlerinin diğer kuşaklara göre daha sıkılgan ve yenilikçi yapıda olmaları farklı arayışlara girmeleri olasılığını dahada arttırmaktadır. Ayrıca dış dünyayla daha küçük yaşlarda etkileşim içerisine girmeleri onları daha da savunmasız hale getirmiştir. Sanal iletişimin üst düzeyde olduğu günümüzde madde kullanımına özendirici her türlü sanal iletişim platformları tehlike unsuru olarak hedefe genç ve çocukları koymaktadır. Medya okur-yazarlığı eğimleri ile aileler ve öğrenciler bu soruna karşı bilinçlendirilmelidir. Okul sosyal servisleri bu konuda ailelere ve öğrencilere verilecek her türlü eğitim ve kursları planlamalıdır.

Madde bağımlılığı farklı boyutları olan, kompleks ilişkiler sürecini kapsar. Gençler ve hatta çocuklar arasında madde kötüye kullanımı artarak devam etmektedir. Bu durum madde kötüye kullanımına ve madde bağımlılığıyla mücadelede yeni sosyal politikaların hayata geçirilmesini zorunlu kılmıştır. Okul sosyal hizmeti alınacak bu politik kararların ilk sırasında gelmektedir.

Madde bağımlılığı gelişen bireylerde anti-sosyal kişilik yapısı, biyo-psiko-sosyal yıpranma ve/veya çöküş yaşayan bireylerin suça sürüklenme olasılığı yüksektir. Suça sürüklenen bireylerin çevrelerinde farklı kişileri de bu suçlara çekme eyleminde bulundukları görülmektedir. Bütün bu durumlar göz önünde alındığında okullarda zaman kaybetmeden ülkemizde bir sosyal politika olarak hayata geçirilmesi gereken okul sosyal hizmet uygulamasının önemi ortaya çıkmaktadır (Işık, 2018: 208).

2. SOSYAL HİZMETLERİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Gelişim Kuramları

Kişilik gelişimini açıklayan farklı kuramlar bulunmaktadır. Gelişimin karmaşık yapısını farklı açılardan değerlendirerek açıklamaya çalışan bu kuramlar, bireylerin belli bir yaşamsal kesitlerini ele alarak farklı düşünce sistemleriyle açıklamaya çalışırlar. Kuramlar, gelişimin sürekli olduğu varsayımı üzerine ortaya çıkmışlardır. Sosyal bilimlerde araştırmalar tek bir kuram üzerinden yapılmamakta olup, eklektik bir yaklaşımla birden fazla kuramın bir arada kullanılması yoluyla sağlıklı sonuçlara varılmaktadır (Özdemir vd., 2012: 569–572).

2.2. Psikoseksüel Gelişim Kuramı

Sigmund Freud'a ait olan psikoanalitik yaklaşımda kişiliğin oluşmasını üç ana temel yapı ile açıklamaktadır. İd (alt benlik), ego (benlik) ve süper ego (üst benlik) olarak bireyde doğuştan gelen bu dürtüleri kişiliğin oluşmasında temel kabul etmiştir. İnsanlarda iki temel eğilim olan cinsellik ve saldırganlık arasında bir çatışmanın varlığından bahseden Freud bu çatışma sonucu bir denge ve uyumun ortaya çıktığını belirtir. Bireyin alt benliğinde bulunan dürtüsel davranışların kişinin benliği ile baskılanarak bir uyumsuzlıkla sonuçlanması beklenir. Bireyin üst benliği ise toplumsal ve bireysel ahlak değerlere uygunluğunu kontrol ederek alınan kararların doğru veya yanlışlığı konusunda bir sonuca varılmasını sağlar. Bu üç yapının birbirleri ile etkileşimi sonucu bireyin kişiliği oluşur. Benlik, toplumsal uyumu sağlamaya çalışırken, alt benlik içgüdüsel tüm dürtüleri bir an önce gerçekleştirmeyi istemektedir. Haz ve doyum alt benliğin amaçları arasındadır. Üst benlik değer yargılarıyla hareket etme konusunda bireyi dizginler. Bireyde bu üç yapısal durumun ortaya çıkarak bütünleşmesi belirli aşamalardan geçerek ortaya çıkar bu evrelere psikoseksüel aşamalar denir.

Freud kişiliğin oluşmasını beş döneme ayırmıştır.

0-1 Yaş Oral Dönem

1-3 Yaş Anal Dönem

3-6 Yaş Falik Dönem

6-11 Yaş Latens Dönemi

11 Yaştan Sonra Genital Dönemdir.

İlk üç döneme pregenital dönemi oluşturur. Kişiliğin gelişmesinde bu dönem çok önemlidir. Bu dönemlerden birinde ortaya çıkacak herhangi bir sorun gelecek

yaşantısında o döneme ait kişilik özelliklerine sahip olacaklardır (Özdemir vd., 2012: 569–572).

2.3. Psikososyal Gelişim Kuramı

Erik H. Erikson tarafından ortaya atılan bu kuram bireyin sosyal gelişim dönemlerini inceler. Bireyin ömür boyu bir gelişim içerisinde olduğunun vurgulandığı bu yaklaşımda, birey sosyal çevresi ile olan etkileşiminin sonucunda kişiliksel gelişimini devam ettirir. Yalnızca sosyal çevre değil, doğuş gelen bazı epigenetik kişilik gelişimi psikososyal gelişim kuramının temelini oluşturur. Epigenetik kavramı gelişimin her zaman belirli kurallar içerisinde meydana geldiğini açıklamaktadır. Erikson insan yaşamının belirli aşamalardan geçtiğini açıklar. Bireyin bu aşamalardan başarı ile geçebilmesi için potansiyel gücünü etkili ve doğru kullanabilmelidir. Bir aşamalardan diğer aşamaya geçişteki başarı düzeyi, kişiliğin ne derece sağlıklı oluşacağını belirler (Özdemir vd., 2012: 571–572).

Bu dönemlerin araştırma konumuzla ilgili olanları şunlardır;

1. Güvene karşı güvensizlik (0-1 yaş)
2. Özerkliğe karşı utanç (2-6 yaş)
3. Girişimciliğe karşı suçluluk (4-6 yaş)
4. Başarılı olmaya karşı aşağılık duygusu (7-11 yaş)
5. Kimliğe karşı kimlik Karmaşası (12-17 yaş)

2.4. Bilişsel - Davranışçı Kuram

Bilişsel-davranışçı kuram kanıta dayalı sosyal hizmetlerde en fazla kullanılan kuramlardan birisidir. Bilişsel-davranışçı terapiler madde kullanımının önlenmesinde ve tedavisinde önemli bir uygulama yaklaşımıdır. Madde kullanımının sosyal bir öğrenme olarak ortaya çıkmasından yola çıkılarak, bireyin stresle mücadele edebilecek becerileri öğrenmesi önemlidir. Müracaatçı ile geliştirilecek etkili bir iletişim ve kanıta dayalı faaliyetler sonuca ulaşmada etkilidir (Burrow-Sanchez'den akt., Jaann ve Özkan, 2017: 200).

Bilişsel gelişim, davranışsal değişimi de beraberinde getirmektedir. Bireyde değişmesi istenilen davranışlar için, planlı bir öğretim programı oluşturulmalıdır. Özellikle okul ortamında uygulanan bu kuram öğrenciler için planlanmış bir öğretim sitemini amaç edindirir. Süreç içerisinde istenilen davranış değişikliği değerlendirilir. İstenilen ilerleme sağlanmışsa, bireyin elde ettiği becerileri yaşantısında kullanabilmesi beklenilir. Bilimsel-davranışçı terapi öğrencilerin bu gününe odaklanarak kademesel ve

yapısal bir değişimi öngörür. Bu terapi sadece öğrenciler için değil aileler ve gruplar içinde etkili bir tedavi desteğini sunmaktadır. Okullar bilişsel-davranışçı kuramın en iyi uygulama alanlarından birini oluşturur. Sorun odaklı bir yapılanmanın oluşumu ile uygulama alanı olarak çözümsel terapi uygulanmış olur (JoAnn, 2014: 26).

Madde kullanım bozukluğunda bilişsel-davranışsal tedavinin kullanılması etkili görülmektedir. Madde kullanım davranışının çevresel etkileşim ile ortaya çıktığı görüşü ağır basmaktadır. Bireyde ortaya çıkabilecek stres ile baş edebilme bağımlılıkla mücadele en etkili yöntem olduğu açıktır (Burrow-Sanchez'den akt., JoAnn, 2014: 200).

2.5. Bağlanma Kuramı

İnsanların farklı insanlarla kuvvetli sevgi bağı kurmak amacıyla, olası bir ayrılık ve kopmanın bireyde oluşturabileceği kaygı, stres, hayal kırıklığı, öfke gibi duygusal çöküntünün, bireyde oluşturacağı kişilik bozukluğunu vurgulamanın bir yoludur. Bağlanma, bireyin sorunlarla daha iyi baş edebileceğini düşündüğü farklı bir bireye karşı duyduğu yakınlaşma ve yakınlığını devam ettirme davranışı olarak da tanımlanabilir. (Bowlby'den akt., JoAnn, 2014: 209).

Okula devam konusunda öğrencilerde görülen okul fobisini bağlanma kuramı ile açıklanabilir. Okul korkusu olarak adlandırdıkları bu fobinin aslında bağlanma figürlerinden ayrılmakta zorluk yaşayan öğrencilerin sergiledikleri davranış biçimi olarak ortaya çıkar. Bu olumsuz durumun azaltılarak, ortadan kaldırılması yetişkinlerin sergileyecekleri tutarlı ve istikrarlı davranışlar ile çocuğa yardımcı olunabilecektir (JoAnn, 2014: 209).

2.6. İç ruhsal (İntrapsişik) Hümanizm Kuramı

Bu kuramın temelini çocuğun davranışlarını içsel bir mekanizma ile düzenleyebilmesine yardımcı olacak müdahale şekillerini ortaya koymaktır (Pieper ve Pieper, 1990 akt JoAnn, 2014: 209). Çocuğun iyilik halinin arttırılmasına yönelik olumlu ilişkiler ağının güçlendirilmesi amacıyla olumsuz davranışlara karşı şefkatli bir yaklaşım sergilenerek akademik başarının arttırılması sağlanmalıdır (JoAnn, 2014: 209). Çocuklar için güven ortamının sağlanması, pozitif bir öğrenme ortamının sağlanmasıyla mümkün olmaktadır. İç ruhsal hümanizm, çocukta olumsuz davranışların kontrol altına alınması esnasında yaşanacak yıkılı etkileri azaltacak karşılıklı güven ittifakına yardımcı olmayı amaç edinir. Kurulacak ittifaklarda çocuğun potansiyelinin farkında olmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Çocuktaki benlik algısının geliştirilmesi, çocuğun başarılı olduğu bir alanda kendi potansiyelinin farkına

varmasının sağlanmasıyla arttırılabilir (JoAnn, 2014: 205). Olumlu ve merhametli bir ortam, öğrenme deneyimlerini en üst düzeye çıkarmak için çocukları destekler.

2.7. Yaşam Boyu Gelişim Kuramı

Bireyi tanımak ancak onun yaşam alanı içerisinde ele alınarak incelenmesiyle mümkündür. Birey üzerinde birden fazla çevresel faktörlerin etkisi bireyin stres seviyesini arttırarak, anksiyete bozukluklarının görülme olasılığını arttırır. Sosyal yaşamadaki değişimlerden en fazla etkilenen kesimi sosyal çevrenin en aktif olduğu ergenler oluşturur. Bireylerin sağlık hayatı, iş hayatı, sosyal hayat gibi alanlarda ortaya çıkan değişimler kaygı düzeyinin artmasının kaynağı olabilmektedir (Ozan, 2020: 8).

Aile sosyal çevre içerisinde yaşanan hızlı değişimlerden en fazla etkilenen yaşam alanıdır. Bu bozulmalar doğrudan toplumsal yapının işleyişinde aksamalara sebep olur. Parçalanmış aileler toplumsal yapının bozulmasında ana etkenlerden birisidir (Davies'ten akt., Ozan, 2020: 8). Parçalanmış aileler her yönden bireyleri çevresel riskler için savunmasız bırakmaktadır.

2.8. Genelci Yaklaşım

Bireylerin günlük yaşantılarının iyi bir şekilde araştırılması gerekmektedir. Bu araştırmada bireyin zayıf yönlerinin bilinmesini ve bu yönlerin güçlendirilmesine yönelik öneri ve faaliyetlerin planlanmasında önemlidir. Genelci yaklaşımda bireyin tüm problemleri ve probleme kaynak teşkil eden tüm etkenler tespit edilmelidir. Tespit edilen tüm problem kaynaklarına yönelik oluşturulacak plan amaca ulaşmada önemlidir (Zastrow'dan akt., Karataş, 2010)

Müracaatçı olarak bireyin toplumsal norm ve kurallara göre davranışlarında bir şekillendirme ve bütünleşmeyi sağlayan bir bakış açısı kazandırılması gerekmektedir. Sosyal hizmetler yaptığı çalışmalarda sadece bir sorunun ortadan kaldırılmasını değil, ortaya çıkabilecek sorunların tespit edilerek önleme çalışmalarına yönelik güçlendirme faaliyetlerini de kapsamaktadır (Karataş, 2010: 16). Müracaatçı için planlanan faaliyetleri belirli aşamalardan geçilerek devam ettirilir. Müracaatçıyı tanıma faaliyeti bu aşamaların ilkidir. Müracaatçı ile kurulacak sağlıklı bir iletişim sorunun kaynağına inilmesinde önem arz etmektedir. Müracaatçının gönüllü olarak davranış değişikliğine gidilmesi gerekmektedir. Bu aşamaya kadar karşılıklı güven duygusunun oluşmasıyla probleme ait veriler elde edilmiş olmalıdır. Gönüllü davranış değişikliğine ikna edilen müracaatçının yapılan planlamayı onaylaması beklenir. Onayı alınmış bir planlama artık uygulama aşamasına geçmiştir. Uygulama aşamasında müracaatçının motive ve

özgüvenini arttırıcı telkinler verilmelidir. Uygulama sonucunda istenilen davranış değişikliği değerlendirilir. İstenilen davranış değişikliği olmuşsa uygulama sonlandırılır. Fakat aynı sorunun tekrar ortaya çıkma ihtimali olduğundan izleme ve takip aşamasına geçilerek, bireyin gözlemlenmesine devam edilir (Sheafor ve Horejsi'den akt., Karataş, 2010: 18).

Bireyin güçlendirilmesinde kaynaklar tespit edilirken gerçekçi olunmalı, zayıf ve güçlü yönler tüm ayrıntılarıyla araştırılmalıdır (Karataş, 2010: 18). Bireysel sorunların dışında grup ve toplumsal sorunlarda tespit edilmelidir. Bu problemlerin büyümeden önlenmesi ile oluşabilecek büyük zararların önüne geçilecektir. Koruyucu-önleyici sosyal hizmetler sadece bireyin sorunlarını çözme amacıyla değil, bireyin yaşam boyu sosyal ve ekonomik açıklardan gelişiminin sürekliliğini sağlama faaliyetlerini de kapsamaktadır (Karataş, 2010: 36).

Aile bünyesinde birçok riski barındırmakta olup, bu risklerin yavaş yavaş uzun bir zaman dilimi içerisinde geliştiği tespit edilmiştir. Aile içerisindeki birçok problemin komşu ve akrabalar tarafından bilinmesinin yanı sıra resmi kurum ve kuruluşlar tarafından da tespit edildiği bilinen bir gerçektir. Aile içerisinde yaşanan sorunların önlenmesinde koruyucu-önleyici sosyal hizmetlerin etkili bir planlama ile sorunların büyümeden veya ortaya çıkmadan müdahale edilerek önlenmesi gerekmektedir (Karataş ve Dağdelen'den akt., Karataş, 2010). Aile refahının arttırılması toplumsal refah için bir ön koşuldur. Ancak birçok kurum ve kuruluş önleyici çalışmalardan ziyade tedavi ve rehabilitasyonun daha etkili olduğu yönünde tutum sergilemektedir. Koruyucu-önleyici çalışmalara ait elde edilen sonuçların uzun vadede istatistiksel veriler ile elde ediliyor olması, kısa vadede somut verilerin elde edilememesi sosyal hizmetlerin koruyucu-önleyici rolünde yeterli çalışmaların yapılmasının önünde bir engel teşkil etmektedir.

2.9. Sistem Yaklaşımı

Sistem yaklaşımı bireyin çevresiyle olan ilişkisinde, birey merkezli bir yaklaşımdır. Bu ilişki ağını organizma olarak ele alan bu yaklaşım, bireyin makro ve mikro düzeyde birçok sistemden etkilendiğini savunur. Mikro düzeyde öğrenci ve okul içi paydaşlar yer alırken, makro düzeyde okul dışı paydaşlar ve kurumlar yer almaktadır. Alt sistemler arasında sürekli bir etkileşim söz konusudur. Okullarda bu etkileşimler ile öğrenci başarısının arttırılması amaç edinilmektedir. Okullarda sistemler arası etkileşimde karşılıklı güven ve saygının duyulması önemlidir. Bu iletişim süreçlerinin açık ve anlaşılır olması gerekir. Olumlu bir iletişim, başarılı bir okul kültürünün oluşmasında en önemli unsurdur. Okullar makro düzeyde toplumsal refahın

sağlanmasında, bireylerin üstün başarısını amaç edinen organizasyonlar bütünü bir parçasıdır. Okul bireyleri gerçek hayata hazırlayan, yaşama dair bilgi becerin kazandırıldığı ortamlardır. Toplumsal sorunların ve ihtiyaçların belirlenmesinde, okul ve toplum sisteminin karşılıklı pozitif bir iletişim bulunmalıdır. Okullar toplumun kullanımına açık olarak yapılanmalıdır (JoAnn, 2014: 15–16).

Okul sosyal hizmet uzmanlarının sistemler arasındaki aktif etkileşimin sağlanmasında arabulucu rolünü üstlenmelidir. Okullar, çevrelerinde meydana gelen sosyal, ekonomik politik tüm hareketliliklerden etkilenir. Okul sosyal hizmet uzmanı bu sistemler arasında dengenin korunmasında önemli bir oyuncu rolünde bulunur. ÇİB (PIE) (çevresi içinde birey) kavramı açık sistemlerin anlaşılmasında oldukça önemlidir. Çevreden bağımsız bir bireyin düşünülmemeyeceği kesindir. Okullarda aynı şekilde yapılan her türlü düzenlemelerden etkilenir

Okullarda bireylerin yaşayabileceği her türlü problem için birincil ve evrensel önleme faaliyetleri gerçekleştirilir. Bu önleme çalışmalarında bireylerde henüz karşılaşmadıkları problemler hakkında bilinç oluşturulur. Problemler henüz tanışmayan bireyler hedef kitesidir. Bu kesim genellikle okulun tüm öğrencilerini kapsar. Özellikle okul terki, zorbalık, şiddet, intihar ve madde bağımlılığı birincil ve evrensel önleme problemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konularda okullarda yapılan çalışmalar doğrudan toplum tarafından da kabul görmektedir (JoAnn, 2014: 16–17).

2.10. Ekolojik Perspektif

Sistem yaklaşımına dayalı bu yaklaşım yaşam modeline dayalı, uygulama alanı daha aktif olan bir perspektif bakış açısıdır. Bu organizma, toplumsal ilişkiler ağını kastetmektedir. Ekolojik yaklaşım, sistemler arasında bir dengenin kurulmasını içerir. Denge sistemler arasında meydana gelebilecek değişimden diğer sistemin etkilenmesini ve yeni duruma uyum sağlanmasını içerir. Bu karşılıklı değişim ile sistemler gelişerek değişime ayak uydururlar (Bye ve Alvarez'den akt. JoAnn, 2014: 19). Okullarda öğrencilerin bu değişimlere ayak uydurması beklenirken, aynı zamanda çevreninde öğrenci değişimlerine göre yeniden yapılanması beklenir. Bu yaklaşımda öğrencilerin doğrudan değişiminin yerine öğrenci- çevre uyumuna yönelerek güçlendirme perspektifine benzer bir etkileşimi içerir (Ambrosino vd.'den akt., JoAnn, 2014: 19)

2.11. Güçlendirme Perspektifi

Sosyal Hizmetlerin son dönem uygulamalarında en çok kullanılan perspektif olarak karşımıza çıkar. Geleneksel modellerden uzak bir perspektif olan güçlendirme

yaklaşımında müracaatçının zayıf yönlerinin çevresel kaynaklar kullanılarak güçlendirilmesi esasına dayanır. Bu durum müracaatçının çevresi ile uyumunda etkili bir çözüm sunacaktır. Birey sahip olduğu potansiyeli kendisinde görebilmesi ve kendisi için doğru olana karar verebilmesini sağlamak esastır. Her türlü güç durumun üstesinden gelebileceğine inanan bireyin ne kadar bir değişim gösterebileceğini hiç kimse tahmin edemez. Güçlendirme Perspektifi, müracaatçının kendisinde bulunan üstün potansiyelinin farkına varabilmesi için inceleme ve araştırmalarda bulunur.

Müracaatçı olarak bireyin öneminin farkında olunarak, bireyde olumlu bir davranış değişikliği için kaynak ve olanakların belirlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda ayrımcılıktan ve hakkaniyetsizlikten uzak olarak bireyin güçlendirilmesi gerekmektedir (Babahanoğlu, 2020: 4). Sosyal Hizmet Uzmanları müracaatçının içerisinde bulunduğu olumsuz koşulların ortadan kaldırılarak, tekrar ortaya çıkmalarını önlemeye yönelik çalışmalar yapılmasını amaçlar (Başer, 2020: 12). Güçlendirme sadece müracaatçının değil, aile ve çevreninde içerisinde bulunduğu bütüncül bir yaklaşım ile ele alınmalıdır.

Sosyal hizmetler, bireyin güçlendirilmesinin yanında bireyin toplumsal dışlanmaya maruz bırakılmaması için gerekli mücadelenin verilmesini de içermektedir (Polat, 2020: 16)

3. MADDE BAĞIMLILIĞI

3.1. Madde Bağımlılığının Fizyolojik Boyutu

Madde bağımlılığında ilk etkilenmesi beklenen organ beyindir. Bağımlılığın oluşmasında uyarıcı etkiye sahip ilaç niteliğindeki maddenin beyinde bırakacağı etki bağımlılıkta belirli olmaktadır. Eğer kullanılan madde bireydeki huzursuzluğa çözüm olursa birey bu maddenin alımını devamlı ve belirli aralıklarla gidermeye çalışacaktır. Bu durum bireyde davranış bozukluğuna neden olacak ve bozulmanın ana kaynağı beyinde ortaya çıkan bir hastalık olarak kendini gösterecektir (Uzbay ve Yüksel, 2003: 3).

Bireyde kendini gösteren davranış bozukluğunun ortaya çıkması tüm bağımlılık çeşitlerinde beyinin en fazla etkilenen organlardan olduğunu gösteriyor. Bağımlılıkta ilk olarak uyarıcı maddelerin fizyolojik sonuçları ağır gelirken sonraki zamanlarda, uyarıcının önlenemez duruma getirdiği haz alma hissi, edimsel yönelmeyle ortaya çıkan birbirini tekrarlayan bir sonuca gitmektedir. Madde bağımlılığının bir hastalık olarak ele alınması, soruna ilişkin çözüm yollarında modern tıptan faydalanma yönelimini artırmıştır. Madde bağımlılığını, şizofreni, çöküntü, sara, Parkinson, Alzheimer hastalığı şeklinde beyin fonksiyonel bozukluğu neticesinde görülen bir beyin hastalığı olarak ele almıştır. Maalesef ki yurdumuzda madde bağımlılığının bir ruh hastalığı olduğu ve istenç zayıflığı ile ilişkilendirilmektedir. Madde kötüye kullanımı belki olumsuz bir davranış değişikliği olarak görülebilir fakat bunun nedeninin beyinden kaynaklanan fonksiyonel bozukluk veya eksikliklerin bulunduğu ilmi bir gerçektir (Uzbay, 2015: 4). Davranış değişimleri öğrenme sonucunda bilişsel bir tabana oturmaktadır. Öğrenme olumlu ise davranışlarda olumlu, olumsuz öğrenmelerde ise olumsuz davranışlar ortaya çıkmaktadır. Madde bağımlılığı kalıtsal, sosyal, ekonomik, çevresel birçok bireyin yaşamını şekillendiren hâllerde ve motivasyon bozukluğunda ortaya çıkabilmektedir. Bazı durumlarda birden fazla uyarıcı madde bağımlılığının sebebi olabilmektedir. Bağımlılıkta madde kötüye kullanımı için engel teşkil etmeyen şartların oluşması madde bağımlılığının en önemli nedenlerindendir.

3.2. Madde Bağımlılığının Toplumsal Boyutu

Madde bağımlılığında birey sadece fiziksel ve psikolojik yıkım yaşamamakta ayrıca adli, maddi, sosyal ve hukuksal problemler ile toplumsal düzenin bozulmasına da sebebiyet vermektedir (Babahanoğlu, 2020: 209). Madde Bağımlılığı ile bireyde

başlayan fizyolojik ve psikolojik değişim, beraberinde davranış bozukluğunu getirmektedir. Ailesel ve toplumsal kabulün karşılık bulamadığı madde bağımlılığı önyargılar ile birleşince, çatışma ortamını doğurmaktadır. Toplumsal düzenin bozulmasında bir tehdit unsuru olarak görülen madde bağımlılığının madde bağımlısı ve yakın çevresinde de sorunlara sebep olmaktadır.

Bilimsel kavramlardaki şekilsel değişim zamanla anlamsal sapmalara ve yanlışlara sebep verebilmektedir. Madde Kötüye kullanımı kelime yapısı nedeniyle yanlış anlamda kullanılmaya uygundur. Bazen halk arasında bazen de bilim insanları tarafından en fazla yapılan hatalardan başında madde bağımlılığı terimi yerine uyuşturucu bağımlılığı terimi kullanılmasıdır. Bu tanımlamama bazen basında ve medyada bazen bilimsel içerikli basılı yayın kaynaklarında kullanılmaktadır. Bilinmesi gereken en önemli nokta bağımlılık yapan maddelerin ilk denendikleri zaman miktarına göre değişkenlik göstermekle beraber uyuşturucu değil uyarıcı etkiye sahip olmalarıdır. Sinir sistemindeki etkilenme belirli bir dozajın üzerinde oluşması uyarıcılığının şiddetini artırır. Bu maddelerin ilk kullanımında uyarıcı (öforizan) etkileri olup, bu maddeleri uyuşturucu olarak nitelendirmek bilimsel bir tanımlama hatasına sebep olur. Bu durumun farklı bir boyutu da uyuşturucu maddeler dışında kalan kokain veya amfetamin gibi uyarıcı maddelerin bağımlılık yapmayacağı izlenimini vermektedir. Madde Kötüye kullanımına başlama aşamasındaki gençlerde bu söylem zararsızlık hissi doğurabileceğinden önemli bir ayrıntıdır (Uzbay, 2015: 21). Uyku ilaçları beynin belirli bir bölgesine etki ederek uykusuzluk problemini giderirken, birçok insanın artık gerekmediği halde uyku ilaçlarını bilinçsizce kullanmaya devam etmesi, uyarıcı bir maddenin uyuşturucu bir maddeye nasıl dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Uyarıcı olan her madde yanlış kullanım ve kötüye kullanım sonucu madde bağımlılığına sebep olabilmektedir.

3.3. Madde Bağımlılık Literatüründe Geçen Tanımlamalar

3.3.1. Drug Abuse (İlacın Kötüye Kullanımı)

Bu durum maddenin amacının dışında bilinçli olarak kullanılmasını ifade eder. Özellikle maddi ulaşılabilirliğinin yüksek olması nedeniyle daha uygun bir yol olarak görülmektedir. İstenilen belirli bir etkisi vardır. Amaç bu hazzı tekrar yaşamaktır.

3.3.2. Habituation (Alışkanlık)

Kullanılan ilaç veya maddenin haz yaratan etkilerini tekrar yaşamak için veya rahatsız eden bir hisse karşı yeniden alınması için karşı bir arzu duyulmasıdır. Kullanılmak istenilen maddenin alınan miktarında ve sıklığında artma olmamaktadır. Kullanılmadığında ise yoksunluk belirtileri ortaya çıkmamaktadır.

Psikolojik Bağımlılık (Behavioural Dependence-Psychological Dependence) maddeye ulaşım ve patolojik açıdan kullanım çeşitliliğiyle ilgili semptomların varlığını işaret eden, alışkanlık (habituation) tanımlamasındaki bir maddenin kullanım şekli olarak açıklanabilir.

3.3.3. Addiction (İptila-Tutsaklık)

Madde kötüye kullanımı artık birey için psikolojik ve fizyolojik bir gereksinim olması durumudur. Alınan madde miktarının artması ve alınma zaman aralığının zamanla kısalması, madde kullanımı olmadığında yoksunluk belirtileri meydana gelebilir. Bu durum bireyin yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. Bireyde yoksunluk belirtileri ortaya çıkması durumunda stres, motive eksikliği, dikkat dağınıklığı, düşüncelerde bulanıklık ve fiziksel yetkinliklerde azalma gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

3.3.4. Fizyolojik Bağımlılık (Physical Dependence-Psychological Dependence)

Birden fazla madde kötüye kullanımı sonucunda iptila olarak tanımlanan madde tutsaklığının etkilerinin epizot olarak kendini göstermesi durumudur. Fizyolojik bağımlılıkta artık madde toleransı ve yoksunluk belirtileri söz konusudur.

3.3.5. Tolerance (Direnc Artması)

Kullanılan maddenin ilk kullanımından sonra zamanla alınan dozun yeterli gelmemesi sonucunda istenilen etkiyi yakalayabilmek için doz artırımına giderek, daha sık alınmasıdır.

3.3.6. Çapraz Direnc Artması

Kullanılan maddeye karşı gelişen toleransın benzer bir maddeye karşıda oluşması durumudur. Tolerans geliştirilen bir maddeye alternatif sunabilecek farklı bir maddenin fiziksel bağımlılık durumunu devam ettirebilme yetisidir. Bu durum daha çok ilk tolerans geliştirilen maddeye ulaşımında yaşanan aksaklıklardan ortaya çıkmaktadır.

3.3.7. Yoksunluk Sendromu (Withdrawal Syndrome-Abstinence Syndrome)

Alışılmış bir maddenin alınamaması veya yeterli düzeyde alınamaması durumunda bireyde ortaya çıkan fiziksel ve psikolojik değişimin hastalık boyutunda bunalım halidir. Bu durumda bulunan bireyleri normal olmayan davranışlarından hareketle kolayca ayırt edilebilir.

3.3.8. Madde Bağımlılığı (Substance Dependence)

Madde kötüye kullanımının artık bilinçli bir idrak sonucunda tüm yoksunluk belirtilerine rağmen madde kullanımının devam etmesi ve fizyolojik semptomları göstermesidir.

3.3.9. Madde Kötüye Kullanımı (Substanceabuse)

Madde kullanım bozuklukların bir çeşidi için teşhis sınıflaması olarak kullanılmaktadır. Bu kullanma şeklinde bağımlılık şartlarını karşılamamakla beraber kişide gözle görünür bir dağılma veya tedirginlik yaratacak bir şekilde bir madde kullanımı vardır.

3.3.10. Zararlı Kullanım (Harmfuluse)

Bireyin bir maddeyi fiziki ve psikolojik açıdan sağlığını tehlikeye atacak düzeyde kullanmasıdır. Maddenin bireyde bırakacağı olumsuz etkinin kanıtsal olarak belirlenmesi sonucu kişinin madde kötüye kullanımına ilişkin kesin yargıya varılır.

3.3.11. Zehirlenme (Intoxication)

Bir maddenin birey tarafından kullanımı ile o maddeye mahsus bir reversible sendromunun (Beyin bölgesi ödemi) gelişmesidir.

3.3.12. Pekiştirme (Reinforcement)

Bir maddenin bir kişi tarafından tekrar tekrar alınmasına yol açan, arzulanan etki ve zevki ortaya çıkarma durumudur. Bir başka ifadeyle olumlu pekiştirme sonucu madde bağımlılığının gerçekleşmesinin desteklenmesidir (Musa, 2020: 18).

3.3.13. Eş Tanı (Komorbidite)

Birçok çalışmada madde kötüye kullanımı (Abuse) veya bağımlılığı (dependence) teşhisi konulan hastaların yüzde 25 ila yüzde 60'ının aynı zamanda anti-sosyal kişilik bozukluğu teşhisinde aldığı görülmektedir. Bunun tabii sonucu olarak bu kişiler

arasında suça yönelme ve yasa dışı davranışta bulunma oranı oldukça yüksektir (Musa, 2020: 27).

3.3.14. Eş Bağımlılık (Kodependens)

Aile içerisinde madde bağımlısı bireyin bulunması durumunda, aile içerisinde madde bağımlısı olma ihtimali de artar. Madde bağımlısı bireyin aile içinde örnek aldığı veya madde bağımlısı birey tarafından madde kullanımına teşvik edilebilir. Bu durumdan etkilenen kişiler benzer bağımlılık hikâyelerine sahip olabilirler. Bu durum eş bağımlılık kavramıyla açıklanır. Eş bağımlılığın önemli özelliklerinden bazıları kabul edici ve destek verici tutumlardır. Bağımlılık bu durumda alışıla gelmiş bir durum olduğu için doğal karşılanır ve hastalık olarak görülmez. Madde bağımlı bireylerin aileleri de bu durumu önemsiz, hafife alan bir psikolojik savunmaya geçebilirler. Bu durumun birçok sebebi olabilir. Aile bireylerinin madde bağımlısı bireyin bağımlılıktan kurtulmasındaki umudun azalması, toplumsal dışlanmaya karşı bir savunma mekanizması, kullanılan maddenin toplumda kabul görmesi gibi unsurlar sayılabilir.

3.3.15. Etiyoloji

Bağımlılığın ortaya çıkması ve devamlılığının olabilmesi için uygun şartların bir araya gelmesi gereklidir. Uygun şartlar bir araya gelinde bireyin madde kötüye kullanımını nörokimyasal ve farmakolojik özelliklerinde etkisi ile bağımlılığın seyri şekillenir (Musa, 2020: 16–29). Bağımlılığa neden olan faktörlerin azaltılması sorunun çözümü için yapılacak ilk müdahaledir.

3.3.16. Sosyal Çevre

Bireyin sosyal çevresi madde bağımlılık riskini arttıran birçok faktörleri bünyesinde barındırır. Arkadaş çevresi hem madde kullanımına özendirirken hem de madde teminin sağlandığı alanların başında gelir. Bireyin sosyal çevresi bağımlılığa geçiş için uygun şartları oluştururken sonrasında ise madde bağımlılığının devamına sebebiyet veren bir ortam haline gelebilmektedir (Musa, 2020: 31).

3.3.17. Yatkın Kişilik

Yapılan araştırmalarda bireyin kişilik yapısı ile madde kullanımı arasında dikkate değer bir bağ olmadığı görülmüştür. Fakat bireylerde anti sosyal kişilik bozukluğu ile madde kullanımının beraber görülme oranı %35 ile %60 arasında bir olasılığa sahip olduğu görülmüştür. Madde kullanımlarında depresyon ve anksiyete bozukluğuna sık

rastlanır. Bu durumun sebep-sonuç bağlamında incelenmesi gerekmektedir. Madde bağımlılığı sonucu bireyde davranış bozukluğu olabileceği gibi, davranış bozukluğu olan bir bireyin madde kullanımına yönelimi de söz konusu olabilmektedir (Musa, 2020: 29).

3.4. Madde Bağımlılığının Uluslararası Boyutu

Dünyadaki madde kötüye kullanımı hızlı bir şekilde artış göstermektedir. 2019 Birleşmiş Milletler Raporuna göre dünyadaki madde kullanan kişilerin sayısı 275 milyondan fazla olduğunu açıklamıştır. Bu sayının 32 milyondan fazlası ise madde bağımlısı olduğu düşünülüyor. Bu kadar kullanıcının olması bu maddelere ulaşılabilirliğin ne kadar kolay olduğunu göstergesidir (Babahanoğlu, 2020: 211). Madde bağımlılığının hızlı bir şekilde küresel boyutta yayılımının nedeni uyuşturucu ticaretinin kolay yoldan yüksek kazançlar sağlamasındandır. Ülkelerarası uyuşturucu ticaretinin önlenmesi, bu konuda siyasal ve politik arenada alınacak kararların ödün verilmeden uygulanmasıyla mümkündür. Tüm ülke vatandaşlarının bu konudaki hassasiyetliliğinin arttırılarak, halk desteğinin de alınması uyuşturucu maddelerin dolaşımını kısıtlayacaktır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 2004 yılında bağımlık yapan bütün zararlı maddeleri içine alan özellikle alkol ve sigara gibi yaygın maddelerin bireylerde sebep olduğu sağlık sorunlarına ve bu maddelerin toplumsal zararlarını en aza indirmenin gerekliliğine vurgu yapmıştır. Bağımlılığın bireysel bir sorun olmasının ötesinden toplum için çözülmesi gereken bir soruna atıfta bulunarak "Halk Sağlığı" olarak değerlendirilerek atılacak bütün adımlarda hükümetlerin bu sorumluluğu üzerine almasının gerekliliğini ifade etmiştir (Babahanoğlu, 2020: 213).

Madde bağımlılığının bir halk sağlığı sorunu olarak ele alınması, madde bağımlısı bireyin dışında yaşadığı çevreninde bu sorunun bir parçası haline geldiğini ve yine sorunun çözümünde sosyal çevreden yardım alınması gerektiğine işaret etmektedir. Madde bağımlılığı ülkelerin politik ve yasal düzenlemelerinin bir parçası olmalıdır. Madde bağımlılığı ile mücadelede yeteri kadar önleyici tedbirler alınmazsa bu durum bireylerde başlayacak bozulmayla beraber aile yapısının bozulmasına devamında da toplumsal bir bozulmaya gidecektir. Madde bağımlılığı toplumları sadece toplumsal bozulma yönünden değil, maddi yönden de yormaktadır. Ülkeler için madde bağımlılığını koruyucu-önleyici mücadeledeki maddi külfet, bağımlılık sonrası tedavi giderlerinden çok daha azdır.

WHO, 2015 yılında 450 bin madde bağımlısı bireyin uyuşturucu madde ve uyuşturucu madde kullanımında enfekte olunan HIV ve Hepatit C gibi hastalıklardan hayatını kaybettiğini açıklamıştır. Madde bağımlılığına bağlı ölümlerin oranının daha anlaşılır bir şekilde ifade etmek gerekirse Uluslararası Uyuşturucu Madde Politikaları Konsorsiyumu'nun 2018 raporuna göre 2015 yılında dünyada her saat başı madde bağımlılığı kaynaklı 50 ölüm olmuştur. Dünya Uyuşturucu Raporuna göre 2018 yılında uyuşturucu maddeler ile ilgili suçlardan hüküm giyen mahkûm sayısı diğer suçlardan hüküm giyen mahkûm sayısının 5 katı kadar olduğu görülmüştür (Şimşek, 2020: 51–67). Bu istatistiksel bilgiler ışığında Madde Bağımlılığının Bireysel bazda değerlendirilemeyecek bir toplumsal sorun olduğu açıktır. Suça sürüklenme oranının doğrudan suça karışan kişiler olduğu unutulmamalıdır. Madde bağımlısı bir bireyin çevresindekilerin de psikolojik yıpranmaya uğradığı düşünülünce, bu kişilerce de işlenecek suçlarında madde bağımlılığına bağlı olabileceği unutulmamalıdır.

3.5. Türkiye’de Madde Bağımlılığının tarihsel Süreci

Ülkemizde 09.07.2018 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Yönetim Sistemine geçilmiştir. Bu köklü değişim kurumların yapılarında da birçok değişimin yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda ülkemizde madde bağımlılığıyla mücadelenin kesintisiz devam ettirilmesini içeren mevzuat düzenlemeleri bu değişimlerdenidir. 2019/2 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesiyle Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu’nun (BMYK) Cumhurbaşkanı Yardımcısı başkanlığında toplanılmasına karar verilmiştir. Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu; Adalet, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler, Çevre ve Şehircilik, Gençlik ve Spor, Hazine ve Maliye, İçişleri, Milli Eğitim, Sağlık, Tarım ve Orman, Ticaret, Ulaştırma ve Altyapı Bakanları ile Cumhurbaşkanlığı Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu Başkanvekilinin katılımıyla yeniden yapılandırılmıştır. 03.07.2019 tarihinde gerçekleştirilen Bağımlılık ile Mücadele Yüksek Kurulunda Bağımlılıkla Mücadele Kurullarının Çalışma Usul ve Esasları kabul edilerek, yürürlüğe konulmuştur. Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu (BMYK), Bağımlılıkla Mücadele Kurulu (BMK), Bağımlılıkla Mücadele Teknik Kurulu (BMTK) ve Bağımlılıkla Mücadele İl/İlçe Koordinasyon Kurullarının Çalışma Usul Esaslarına yönelik değişiklikler yapılmıştır. (Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2021: 16)

Türkiye, 1961’deki Tek Sözleşmesine, 1971’deki Psikotrop Maddeler Sözleşmesine, 1988 BM Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığı ile Mücadele

Sözleşmesine ve 1961 Tek Sözleşmesini tadil eden 1972 Protokolü olmak üzere uyuşturucu ile mücadele ile alakalı bütün anlaşmaların altına imza atmış bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Teşkilatının onayıyla dünyada yasal ana üretici olarak Türkiye, Hindistan, Avustralya, Fransa, İspanya ve Macaristan'da tıbbi kullanım amaçlı haşhaş ekimi yapılmaktadır. Türkiye, uluslararası boyutta geleneksel haşhaş üreticisi ve tıbbi amaçlı haşhaş kökenli alkaloit üreticisi ve satıcısı ülke olarak bilinmektedir. Türkiye'de haşhaş ekim alanları Bakanlar Kurulunca belirlenmektedir. Bakanlar Kurulunca uygun bulunan yörelerin dışında ne amaçla olursa olsun haşhaş ekilmesi yasaktır. Ekimi yapılan haşhaş, 3298 sayılı “Uyuşturucu Maddelerle İlgili Kanun” ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan “Haşhaşın ekimi, kontrolü, toplanması, Değerlendirilmesi, İmhası, Satın Alınması, Satılması, İhracı ve İthalı Hakkında Yönetmelik” hükümlerine göre kontrol altına alınmakta ve denetimi Toprak Mahsulleri Ofisi ve kolluk güçlerince yapılmaktadır.

Uyuşturucu Karar Destek Sistemi (UKDS) 2014/19 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile yürürlüğe giren “2015 Uyuşturucu ile Mücadele Acil Eylem Planı” ve “2016-2018 Uyuşturucu ile Mücadele Eylem Planı” kapsamında EGM Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı TUBİM Şube Müdürlüğüne ulusal verilerin anlık işlenmesiyle ilgili bir görev verilmiştir. Bu görevin uygulanması amacıyla, AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA: Instrument fob Pre-Accession Assistance) fonlarından “TUBİM'in Veri Toplama Kapasitesinin Güçlendirilmesi” isimli birbirinden bağımsız yürütülecek olan Eşleştirme ve Tedarik (Twinning ve Supply) Bileşenlerinden oluşan bir AB projesi hazırlanmıştır. Anılan projenin uygulamaya geçmesi ile birlikte ülkemizde uyuşturucu ile mücadele kapsamında ulusal kurum ve kuruluşlarca takibi yapılan faaliyetlere yönelik bilgi ve veriler en seri şekilde toplanarak hızlı ve etkin şekilde politika ve stratejiler geliştirilmesi hedeflenmiştir (Alptekin vd., 2016: 18–22).

Uyuşturucu kaçakçılığı bağlamında son derece önemli bir güzergâh olan “Balkan Rotası” üzerindeki konumu ile Türkiye, gerek Asya'da üretilen ve Avrupa'ya transfer edilen başta eroin olmak üzere afyon türevleri kaçakçılığında ve aynı bölgede son yıllarda imalatı ve kaçakçılığı artmaya devam eden metamfetaminde, gerekse Avrupa'da üretilen ve Asya'ya sevkiyatı yapılan sentetik uyuşturucu ve bu maddelerin üretiminde kullanılan kimyasalların kaçakçılığında transit ve hedef ülkedir (Alptekin vd., 2016: 28)

Türkiye'de 2020 yılında gerçekleşen toplam 159.268 uyuşturucu olayının suç türlerine göre dağılımı incelendiğinde;

- 123649 olayın (%77.64) kullanma amaçlı uyuşturucu madde satın almak/kabul etmek/ bulundurmak (TCK m.191)
- 30341 olayın (%19.05) uyuşturucu madde imal ve ticareti (TCK m.188),
- 4568 olayın (%2.87) 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanuna muhalefet,
- 528 olayın (%.,33) uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma/ özendirme (TCK m.190),
- 182 olayın (%0.11) ise 3298 sayılı Uyuşturucu Maddelerle İlgili Kanuna muhalefet kapsamında gerçekleştiği görülmektedir(s.30) (Alptekin ve diğerleri, 2016, s. 30).

2018 yılında Avrupa’da en fazla miktarda eroin yakalaması Doğu ve Güneydoğu Avrupa’da gerçekleşmiş (%66), bu bölgede en fazla eroin ve morfin yakalaması ise %62 oranında Türkiye tarafından yapılmıştır (UNODC, 2020, s. 13-14 akt. Alptekin ve diğerleri, 2016, ss. 18–22). Yine, BM verilerine göre 2019 yılında 20165 kg yakalamasıyla Türkiye, küresel düzeyde en fazla miktarda eroin ele geçiren ülkedir (Alptekin vd., 2016: 31).

Türkiye, balkan rotası üzerinde hayati bir öneme sahiptir. Eroinin AB’ye girişinde Balkan Rotasının hala kilit bir koridor olma özelliğini sürdürdüğü, bu nedenle de Türkiye’nin eroinin AB pazarlarına girişinin önlenmesi adına merkezi bir öneme sahip olduğu 2019 Avrupa Uyuşturucu Pazarları Raporunda da belirtilmiştir (Alptekin vd., 2016: 32).

Ülkemizde madde bağımlılığı ile mücadele, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 58. maddesinde yer alan “Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.” hükmüne dayanarak gerçekleştirilmektedir.

Uyuşturucular Maddeler, sakinleştirici, hayal gösterici ve uyarıcı etkileri olan, bireyde kullanıma bağlı olarak, zaman içerisinde daha fazla kullanma arzusu hissettiren fiziksel ve psikolojik bağımlılığa sebep olan, kullanılmadığında ise yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkmasına sebep olan maddelerdir.

Uyuşturucu bağımlılığı yasal veya yasa dışı bir maddenin bireyde bıraktığı tüm zararlarına rağmen tüketilmesidir. Uyuşturucu bağımlılığı sonucu meydana gelen tüm olumsuzluklar sadece bağımlı kişiyi etkilememektedir. Madde bağımlılığı sadece bireyin sağlık sorunlarını sebep olmayıp, bireyin sosyal çevresindeki tüm yaşam çevresinde olumsuz yönde etkilemektedir. Uyuşturucu madde kullanımı ülkelerin geleceği olan genç nesilleri tehdit eden ve aynı zamanda ülkelerin güvenliklerini

tehlikeye atan bir unsurdur. Uyuşturucu maddelerle m¼cadelenin temelini ¼nleme ve eğitim faaliyetleri oluşturmaktadır. ¼nleme ¼alıřmalarının maliyeti tedavi ve rehabilitasyon maliyetlerinden her zaman d¼ř¼k olmuştur.

Eğitimsel faaliyetlerle toplumun t¼m bireylerinde madde bağımlılığına karşı farkındalık oluşması amaçlanır. 2018-2023 Uyuşturucu ile M¼cadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı kapsamında, uyuşturucu kullanımının ¼nlenmesine y¼nelik eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinin ¼ncelikli sorumlusu Mill¼ Eğitim Bakanlığı'dır.

3.6. T¼rkiye Bağımlılıkla M¼cadele Eğitimleri

(TBM) 2017 yılında başlayan T¼rkiye Bağımlılıkla M¼cadele Eğitimlerinin ana hedeflerinin başında uyuşturucu maddeler hakkında yeterli bilgiye sahip olunmasının sağlanmasıdır. Bu maddelerin zararlarını ve bağımlılık s¼z konusu olduğunda tedavi merkezlerini bilerek kimlerle nasıl iletişime geçilmesi gerektiği konusunda bilgi seviyelerinin arttırılmasına y¼nelik eğitimler TBM' de kazandırılmak istenilen davranışlardır.

3.6.1. Mesleki Eğitim Kursları (İşKUR)

Mesleki eğitim kursları, istihdamın sağlanarak, devamlılığının korunmasının sağlayarak işsizliğin azaltılmasını amaçlayan bir programdır. İşKUR' a herhangi bir mesleği olmayan veya bir mesleğe sahip olup iş bulamayan bireyleri istihdam edilebilmeleri ve mesleklerinde kendilerini geliştirebilmelerini amaçlamaktadır. Mesleki eğitimlerin ana hedefi, işsizlerin belirli bir meslek alanında niteliklerinin arttırılmasını sağlayarak, belirli nitelikteki ¼zel politika isteyen kesimlere iş g¼c¼ sağlanması y¼nelik ¼alıřmalar yapılmasıdır (Alptekin vd., 2016: 62–64)

3.6.2. Sosyal Hizmet Merkezi(SHM)

30.12.2019 tarihinde gerçekleştirilen BMYK' de, sosyal uyum hakkında Bakanlığın yer almamasına y¼nelik değişiklik talebi kabul edilmiştir. Buna g¼re, eylem planında bakanlık sorumluluğundaki sosyal uyuma ait t¼m faaliyetler kaldırılarak, yerine sosyal hizmet merkezlerinde meslek personeli tarafından madde bağımlısı bireyin ve çevresine y¼nelik faaliyetlere yer verilmesine karar verilmiştir. Bağımlı birey ve ailesinin sosyal hizmet kapsamındaki sosyal destek ihtiyacına dair t¼m faaliyetler Sosyal Hizmet Merkezlerine (SHM) ne aittir. SHM'lere bağımlılık sorunu ile başvuran veya SHM'lerce tespit edilen bireyler g¼n¼ll¼l¼k esasına g¼re Sağlık Bakanlığı ve Yeşilay'a bağlı merkezlere y¼nlendirilmektedir.

3.6.3. Aile Eğitim Programı (AEP)

Aile Eğitim Programı (AEP)'nin amacı, madde kullanım riskleri bulunan bireylerin, madde kullanımını özendirici unsurları, risk etkenlerini, sorunlarla baş etme yollarını, kötüye kullanılabilecek maddelerin tanınmasını sağlayarak, Çocuklarda gelişim dönemlerini ve bu dönemlerdeki riskli davranış şekillerinin verilecek eğitimlerle ailelerin bilinçlenmesi amaçlanmaktadır (Alptekin vd., 2016: 63).

3.7. Madde Bağımlılığı İle Mücadelede Farklı Yöntemler

Madde bağımlılığıyla mücadele de tek bir politika veya uygulamanın kullanılması istenilen sonuca götürmeyebilir. Her ülkede birbirinden farklı uyuşturucu madde kullanılabileceği gibi uyuşturucu maddeleri kullanan kişilerinde demografik yapıları farklılık gösterebilir. Uyuşturucu madde kullanımın da ülkelerin madde bağımlılığına karşı bakış açıları bağımlılıkla mücadelede önemlidir. Madde bağımlılığına sıfır tolerans gösteren ülkeler olduğu gibi belirli yasal sınırlamalar dairesinde kullanımına izin veren ülkelerde bulunmaktadır. Özellikle suç ve suçluyla mücadelede yetersiz kalınan, yönetsel boşluğun bulunduğu, sosyo-ekonomik yetersizliklerin yaşandığı, global suç örgütlerinin finanse ettiği ülkeler uyuşturucu maddelerin üretim yerleridir. Sorunun kaynağının belirlenerek mücadeleye oradan başlamak önemlidir. Her ülkenin kendi kültürel ve sosyo-ekonomik yapısına göre bir planlama yapması gerekmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri madde kullanımı ve bağımlılığı ile mücadelede ilk olarak tıbbi ve farmakolojik açıdan uygulamalarda bulunmuştur. Bu bağlamda doktorlar, psikiyatrlar, psikologlar, hemşireler ve sosyal hizmet uzmanlarının da bulunduğu bir kompleks yapıyı hayata geçirerek ayakta tedavi yatarak tedavi ve evde tedavi yöntemlerini aktif olarak kullanmaktadır. Rehabilitasyon çalışmalarında ön planda tutulduğu bir yapı mevcuttur (Taban ve Derin'den akt., Babahanoğlu, 2020: 212). Madde kullanımı ve bağımlılığı konusunda her ülkenin kendi sosyo-kültürel yapısına göre kanunsal sınırlılıklar değişmektedir. Bağımlılık yapan maddelerin bazılarının bulundurulması ve kullanılması yasal olarak suç unsuru sayılırken bazıları ise suç kapsamına alınmamıştır (Çöpür vd.'den akt., Babahanoğlu, 2020: 213).

Uluslararası bir sorunun yerel bazda önlemlerle mücadele edilmesi yeterli olmayacaktır. Madde bağımlılığında sadece tıbbi müdahalenin yeterli olmayacağı, madde bağımlılığının tanımına da aykırı bir durumdur. Fizyolojik yönüyle tedavi altına alınan bağımlılık, Psikolojik olarak da desteklenmez ise madde kötüye kullanımı ile mücadelede istenilen sonuç alınmayacaktır. Sosyal hizmetler bireyin motivasyonunun

sağlanması ve tedavi için uygun ortamın sağlanmasında hem önleyici yönünü hem de tedavi edici yönünü ortaya koymaktadır.

Esrar, dünya genelinde en fazla kullanılan ve ele geçirilen uyuşturucu maddeler arasında ilk sıradadır. Bu bağımlılık yapıcı maddeleri eroin ve kokain takip etmektedir. Afyon üretimi dünya genelinde en fazla afyon üretilen ülkedir. Afyon üretimi 2016-2017 yıllarında %65 artarak tarihi bir rekor üretim gerçekleşmiştir. Afyon ekim alanlarındaki artışın yarıdan fazlası Afganistan'da gerçekleşmiştir.

Üretimi artış gösteren tek madde esrar olmayıp, uyuşturucu maddelerden kokainde 2016 yılında en fazla üretilen maddelerdendir (UNODC Raporu, 2014). Gelişmemiş ülkelerde yasadışı faaliyetlerin yoğun olarak yapılması nedeniyle madde kaçakçılığının kontrol altına alınması istenilen düzeyde değildir.

3.8. Bağımlılıkta Risk Faktörleri

Aile ve akrabalar; Madde bağımlılığının risk faktörleri arasında aile ve akrabaların bağımlılık hikâyeleri önemli bir bağımlık yatkınlık belirtisi olabilmektedir. Ancak tek başına bir bağımlılık koşulu değildir. Madde bağımlısı aile bireylerinin madde bağımlılığının zararları ve sonuçları konusunda yaşantısal bir öğrenme deneyimi kazanabilmektedirler. Bu deneyimler bireyin madde bağımlılığına karşı olumsuz tutum ve davranış sergilemesinde belirleyicidir. Bireyin maddeye karşı duyduğu yaklaşma-kaçınma çatışmasından kurtulabilmesi yine çevresel ve içsel motivasyonun etkisi ile mümkündür.

Genetik Yatkınlık; Genetik yapının bağımlılıkta belirleyici bir yönü olduğu belirlenmiştir. Ancak bu belirleyicilik tek başına bir şey ifade etmemektedir. Çünkü madde bağımlılığı karmaşık bir ilişkiler ağının etkileşimi sonucu oluşmaktadır. Ailesinde madde bağımlısı bir veya birden fazla bireyin olduğu bir yaşantıda, hiçbir maddeyi denememiş, madde bağımlılığının sonuçlarının farkında olup, ondan uzak duran bireyler bulunmaktadır. Maddeye bağımlılığına karşı genetik yatkınlığı olan bireyler ile genetik yatkınlığı olmayan bireyler arasındaki bağımlılık farkı dikkate alınacak düzeyde olmadığı sonucuna varılmıştır. Ancak bağımlılık için uygun şartların oluşması ile genetik yatkınlığın anlam kazandığı düşünülmektedir (Uzbay, 2015: 10-12)

Bağımlılık yapan maddeler bireylerde benzer etkiler oluşturmaktadırlar. Bu durum esrar gibi maddeleri daha az zararlı olarak gösterilmesi sonucu bağımlılığın ilk adımı olabilmektedirler. Geçiş maddesi olarak kullanılan esrar genellikle ilk kullanılmaya başlanılan maddedir. Esrar maddesi bu durumda mücadele edilmesi gereken ilk maddelerden biridir (Şimşek, 2020: 61).

Bağımlılıkta önemli olan uyarıcı maddenin bireyde bıraktığı etkinin şiddeti değil, kullanılan maddenin belirli periyotlar da tekrar alınmasıdır. Esrar maddesi de ilk kullanımında bireylerde bıraktığı etki diğer uyuşturucu maddelere göre azdır. Ancak bağımlılığın farklı bir madde ile tolere edilmeye başlanması, sorunun büyümeye başladığının ilk işaretlerinden birisidir.

Madde bağımlılığı ile mücadele toplumun her kesimine ulaşabilecek bir sosyal hizmetler ağına sahip olmalıdır. Kurum ve kuruluşlar arası iletişim ağı oluşturulmalıdır. Madde bağımlısı bireylere sosyal hizmet uzmanı dışındaki kişilerin yaklaşımı da sıcak, samimi, ısrarcı ve kırıcı olmayan bir tavırla yaklaşması önemlidir. Bireylerin yaşam kalitesini arttırmak sosyal hizmetlerin önceliği olmalıdır. Bu kaliteyi yakalamak için hizmet, kanun ve eğitimsel açıdan ele alınacak çalışmalara ağırlık verilmelidir. Ancak gerekli çalışmaların yapılabilmesi, devlet bütçelerinden bu alanlara gerekli bütçenin ayrılmasıyla mümkündür. Madde bağımlılığıyla mücadelede paranın tedaviye masraflarına ayrılması, bağımlılıkla mücadelede her dönem karşımıza çıkmaktadır. Önleme çalışmalarının sadece eğitimsel yönden okullarda ele alınması bağımlılıkla mücadelede yetersiz bir yaklaşımdır (Şimşek, 2020: 58). Okullarda yapılacak koruyucu-önleyici çalışmaların toplumsal alanda karşılığının olması gerekmektedir. Bireylerde oluşması istenilen bağımlılığa karşı olumsuz tutum ve davranış değişikliğinin sağlanması, ailenin, toplumun, kanun koyucuların ve eğitim merkezlerin organizeli olarak aynı planlamanın içerisinde örgütlenmesiyle mümkündür.

Okullarda düzenlenen bağımlılık ile ilgili farkındalık ve bilgi artırıcı çalışmalar, yeterli düzeyde değildir. Bir ders saatine sıkıştırılan bağımlılık konuları, düşük düzeyde ve kalıcı olmayan öğrenmelere sebep olurken, konunun öneminin kavranması konusunda da istenilen etkiyi yaratmamaktadır.

Bağımlılık bireylerde aniden ortaya çıkan bir durum değildir. Bağımlılık, bireyde olumsuz davranış değişikliğinin oluşmasına sebep olan, bir veya birden fazla etkenin, kullanılan maddeye karşı durdurulamaz bir istek duyulmasıdır. Madde bağımlılığı, kişilerde aniden ortaya çıkmaz. Bu davranış bozukluğunun ortaya çıkması bir veya birden fazla faktörün etkisiyle bireylerin farkına varmadan kendisini ilgili maddenin esiri haline gelmesidir (Uzbay, 2015: 4). Bireyde bağımlılık risklerini artırıcı faktörler birbiriyle ilişkili karmaşık bir yapıdadır. Kısacası bireyde davranış bozukluğuna sebep olabilecek her unsur bağımlılık içinde bir risk unsurudur. Bireylerin belirli gelişim dönemlerinde diğer gelişim dönemlerine göre madde bağımlılık türleri ve sayıları değişiklik göstermektedir. Bağımlılığın ortaya çıkmasının önlenmesinin en etkili yolu bu riskleri bertaraf edebilen, sorunlarla başa çıkabilen bireyler yetiştirmektir.

Bağımlılık yapıcı risklerin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu riskler bireyin yaşam alanlarına göre farklılıklar göstermektedir. Yapılacak önleyici çalışmalar planlanırken bireylerin yaşam alanlarına göre düzenlenmeli, Bireysel farklılıklar gözetilmelidir. Ancak tüm çalışmalara rağmen bağımlılığın görüldüğü bireylerde müdahale ve rehabilitasyon çalışmaları uygulanmalıdır (Şimşek, 2020: 56). Bağımlılıkta sebep olan risklerinin azaltılmasında en önemli çözüm yolu, bağımlılık yapıcı maddeye ulaşımın engellenmesidir. Bağımlılık yapıcı maddeye ulaşımın kolay olması, bağımlılıkta en önemli önleyici çevresel tedbirlerden birisidir. Bağımlılık sadece bireyin istek ve arzuları sonucu başlamayabilir. Bazı durumlarda birey isteyerek veya istemeyerek bağımlılık yapıcı maddelerin bulunduğu ortamlarda bulunabilir. Sosyal içici pozisyonuna düşen bireyin bağımlılığa geçiş ihtimali artmaktadır. Bağımlı bireylerin madde bağımlılığını kontrol altına alarak, hayatını bu şekilde idame etmesi mümkün değildir (Şimşek, 2020: 54).

Bağımlılıkta dikkat edilmesi en önemli nokta, bireylerin yaşantılarında, iş hayatlarında, okul hayatlarında ve özel hayatlarında kullandıkları maddelerin uyarıcı etkilerinin bilinmesidir. Ancak bazı durumlarda bu uyarıcı etkiye sahip maddelerin kullanımı zorunlu olduğundan, gerekli önlemlerin alınması ve takibinin yapılması önemlidir. Okullarda kullanılan sentetik içerikli bazı yapıştırıcılar öğrenciler tarafından masum bir gereç olarak kullanılmaktadır. Veya boya fabrikasında çalışan bir işçinin gerekli güvenlik ekipmanlarını kullanmaması gibi durumlarda bağımlılık için birer risk faktörüdür.

Madde kullanımında kültürel farklılıklar bazen bir risk, bazen de bağımlılık için önleyici bir unsur olabilmektedir. Özellikle gece kulüplerinin yaygın olduğu toplumlarda “club drugs” olarak adlandırılan MDMA türevi uçucu maddeler, kullanımı en fazla olan maddelerdir (Şimşek, 2020: 61). Madde kullanımında uyarıcılığı az olandan çok olana doğru bir geçişin yaşanması bireyin farkında olmadan bu tuzağın içerisine çekilmesine sebep olur.

4. MADDE BAĞIMLILIĞI İLE MÜCADELE VE OKUL SOSYAL HİZMETİ

Sosyal hizmet sosyal değişme ve gelişmeyi, sosyal bütünleşmeyi ve insanların özgürleşmesini ve güçlenmesini arttıran uygulama odaklı bir meslek ve akademik disiplindir” Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu’nun (IFSW) 2000’de yaptığı bu tanımlamada toplumsal tüm alanlarda yaşanan değişimlerin bireyde oluşturduğu etkiyi sorun odaklı yaklaşarak çözümlenmesine işaret eder. Sosyal hizmetler müracaatçıların toplum standartlarında bir yaşam sürmesi üzerine gerekli tüm çalışmaların yapılmasına odaklanır (Buz ve Akçay, 2015: 150-151).

Çengelci, sosyal hizmetleri açıklarken, “sosyal hizmetler, yoksulluktan kaynaklansın veya kaynaklanmasın toplumdaki ortalama yaşayış ve algılayış seviyesine ellerinde olmayan sebeplerle süreli veya süresiz olarak ulaşamayıp sosyal veya ekonomik yönlerden desteklenme ihtiyacı olan kişilere karşılıklı veya karşılıksız şekilde sunulan parasal veya ayni (mal, malzeme yardımı, rehberlik, yönlendirme, psikolojik destekleme gibi) hizmetlerdir” (1996: 4). Şeklinde tanımlamıştır (Aktürk, 2019a, s. 70). Ancak ortalama yaşayışın belirlenmesinde sağlıklı bir sonuca varılabilmesi çok mümkün görülmemektedir. Bazı insanların standart hayat şartları algıları, bazı insanlar için vasat bazıları için ortalamanın üzerinde görülebilmektedir. Sosyal hizmetlerin, toplumsal sorunların kaynağını sadece maddi yetersizliklere dayandırarak, danışanın sadece maddi yönden güçlendirilmesi sosyal hizmetlerin temel yapısına aykırı olacaktır.

Sosyal hizmetler öncelikle kişilerin yardıma muhtaç olmalarını sorgulamak yerine, bireylerin toplumsal hizmetlerden hakları doğrultusunda eşit hizmetlerden faydalanmalarını sağlama amacıyla olmalıdır (Bingöl, 2015: 71). Bireylerin yaşam alanlarından kaynaklanan psikososyal bozuklukları ve maddi eksikliklerin belirlenerek, gerekli önlemlerin alınması, toplumsal değişimin olumsuzluklarının olumsuz etkilerinin giderilmesi, yaşam kalitesinin artırılması, bireyin güçlendirilmesi için kaynak arayışı veya kaynak geliştirilmesi, sosyal uyumun sağlanmaması ve bireyin hakkı olan, her türlü hizmete adil bir şekilde ulaşabilmesi sosyal hizmetlerin çalışma alanlarıdır (Sayer'den akt., Bingöl, 2015: 71). Toplumda sosyal hizmet algısında farklı düşünceler bulunmaktadır. Sosyal hizmet uygulamalarındaki bu farklılıklar bireylerin sosyal hizmetlere farklı anlamlar yüklemelerine sebep olur.

4.1. Sosyal Hizmetler ve Toplumların Refah Seviyeleri Arasındaki İlişki

Sosyal hizmetler bireyin yaşam alanıyla etkileşim kurması sonucu ortaya çıkan psikososyal özellikleri ve bu özelliklere bağlı olarak meydana gelen ihtiyaçların karşılanmasına yönelik sorunların çözümüne odaklanmaktadır. Toplumun tüm bireylerinin toplumsal yaşama uyum sağlayabilmesini, etkin bir toplumsal kaynaşmayı başarabilmesini amaçlayan mesleki bir disiplindir (Alptekin vd., 2016: 2).

Toplumsal sorunların çözümünde, soruna ne tür bir yardımın yapılacağına belirlenerek, öncelikle çocukların gelişimlerini göz önünde bulunduran bir refah seviyesinin artırılması amaçlanmaktadır (Yolcuoğlu, 2012: 151). Toplum refahının artırılmasında “sosyal adalet” kavramının işlevselliğini artırıcı çalışmalar yapılması, gelir adaletsizliğinden kaynaklanan sosyal dışlanmanın azaltılması, hak sahiplerine yapılan araştırmalar ışığında profesyonel bir hizmet ulaştırılması sosyal hizmetler tarafından sağlanmaktadır. Sosyal hizmetlerin bireylerde oluşturduğu olumlu değişimler, birbirleriyle etkileşim halinde olan farklı bireylerde de pozitif bir değişim meydana getirecektir. Sosyal hizmet kurumlarının birey ve toplumun ekonomik gelişimleri çerçevesinde organizeli bir çalışma içerisinde olmaları gereklidir. Bireysel ve kitlesel istihdamın sağlanması, güçlendirilmiş bir toplum inşasında önemli bir kriterdir. Hümanist bir bakış açısıyla sosyoekonomik ihtiyaçların giderilmesine yönelik politik yaklaşımlar uygulanmalıdır. Sosyal hizmetler, sosyal anlaşmazlıkları, suça yönelimleri, sosyal dışlanmaları daha büyük problemler haline dönüşmeden önleme çalışmaları yapmaktır (Yolcuoğlu, 2012: 156).

Sosyal hizmetlerin en önemli problem alanlarından birisi sosyal dışlanmadır. Sosyal dışlanmada kullanılan “sosyal içerme” stratejisinin başlıca amaçları içerisinde; bireylerin güçlendirilmesi için kaynak, hak ve hizmetlerin artırılarak, istihdam sağlanması, dışlanmaya sebep olan durumların önlenmesi, güçsüz olanın güçlendirilmesi, kurumlar arası iletişimin sağlanması sayılabilir.

Her bireyin değerli olduğunun kabulü ile adil bir toplumsal yapının sağlanarak, bireylerin korunması ve kaynakların etkili kullanımını amaç edinmektedir (IFSW, 1988). Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu(IFSW, 2014) sosyal hizmetleri, daha geniş bir tanımlama ile sosyal gelişim ile beraber, toplumsal birlikteliği destekleyerek, gerekli uygulamalar ışığında özgür bireyler yetiştiren akademik ve mesleki bir uygulama alanı olarak tanımlamaktadır (Zengin ve Altındağ, 2016: 182).

4.2. Türkiye’de Madde Bağımlılığı ve Sosyal Hizmet

Bağımlılığın tanı ve tespitinin yapılabilmesi, bağımlılık evrelerinin iyi bilinmesiyle mümkündür. Bağımlılığın hangi evresinde bulunduğu bilmesi, izlenilecek yol haritasının oluşturulması için önemlidir.

Bağımlılık bireyde aniden ortaya çıkmamaktadır. Belirli aşamaları olan bağımlılığın gelişiminde her zaman belirli bir sıra gözlenmeyebilir. Bağımlılığın evreleri arasında ileri veya geri geçişler veya evre atlamaları görülebilmektedir.

Sosyal Hizmetler değişim için farklı teknik ve metotlar kullanmaktadır. Değişimin sadece bireyde değil bireyin etkileşim içerisinde olduğu tüm yapılarda gerçekleşmesi amaçlanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları bireydeki bağımlılık düzeyine, çeşidine ve sisteme göre farklı roller üstlenmektedir. Sosyal hizmet uzmanının danışmanlık, kaynak bulma ve eğitim rollerini üstlenmesi beklenir. Danışmanlık rolünde, sosyal hizmet uzmanı sorunun kaynağını ve uygun çözüm yollarını planlamakta, müracaatçının güçlü ve zayıf yönlerini tespit etmektedir. Kaynak geliştirme rolünde ise, danışanın güçlendirilmesi için mevcut kaynakları ve olmayan kaynaklar için alternatif kaynak oluşturarak danışanın güçlendirilmesini sağlar. Sosyal hizmet uzmanının en önemli rollerinden birisi de eğitim rolüdür. Bireyin veya bireylerin içerisinde bulunabilecekleri olumsuz durumlar için bilgi sahibi olmaları amacıyla eğitim verilmesini, eğitimlerin devamı için planlanması ve yenilikçi bir eğitim için geliştirilmesini sağlayan rolünü açıklar (Aktürk, 2019b: 70–72).

Sosyal hizmet uzmanının kaynak bulmada veya oluşturmada bireyin yakın çevresiyle olan ilişkilerden güç kaynakları bulmak bağımlılığın tedavisinde kalıcı bir sonuç alınmasını sağlayacaktır. Bağımlılıkta bireyin en büyük destekçileri ve güç kaynağı ailesi ve yakın çevresidir. Bağımlı bireyin aile ilişkilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bireyin yakın çevresiyle olan iletişimde oluşacak bir etkileşim eksikliği güç kaynaklarından birinin azalması anlamına gelir, bu durum bireyde kaygı ve stres artışına sebep olur (Yaman ve Karaman, 2020: 253).

Madde kullanımı bireysel bir problem olarak görülse de aslında toplumsal bir sorunun habercisidir. Bir sonraki aşamada sorunun aile ve sosyal çevresinde oluşacak değişim kendini göstermektedir. Bu noktada toplumsal dışlanma ve bir alt kültürün yapısına dönüşmektedir. Bu durum bir suçlu muamelesiyle uzaklaştırılan bağımlı bireyin çevresinden daha da uzaklaşmasına neden olmaktadır. Aile bireyleri de bu soruna psikolojik, ekonomik ve fiziksel yıpranmayla ortak olmaktadır.

Bağımlılığın yıpratıcı yönü bu aileler üzerinde gün geçtikçe artarak, daha kalıcı bir hale gelir. Bu durumun daha kronik hale gelmesi ile problemin çözüm yolları azalmakta ve zor bir hal almaktadır (Yaman ve Karaman, 2020: 254-255).

Bağımlılık geliştikçe kullanılan maddeyi kullanma arzusu artmaktadır. Ancak kullanılan madde bir süre sonra beklenen etkiyi bireyde hissettirmemekte, bu durumda ise madde kullanımında artışa gidilmektedir. Sigara kullanımında tek bir sigara ile başlayan bağımlılık, ilerleyen zamanlarda paket almayla sonuçlanmaktadır. Bu artış, madde alımı devam ettiği müddetçe artacaktır (Aktürk, 2019a: 65).

Bağımlılığın ortaya çıkması bir süreç sonunda ortaya çıkar. Bu süreç içerisinde birey maddeye hâkim olduğunu düşünmektedir. Bağımlı bireyler maddeye karşı kontrolün kendinde olduğunu düşünmektedir. Bazı durumlarda madde kullanımını bırakan bireylerde madde kontrolünü elinde tuttuğu düşüncesi hâkim olabilmektedir. Bu düşünce madde kullanımına tekrar başlamasına ve bağımlılığın tekrar başlamasına sebep olmaktadır. Bireyin bağımlılığının farkına varması, madde kullanım kontrolünü başaramadığında olmaktadır. Bireyde birçok nedene bağlı olarak, madde kullanma eğilimi hazırlık evresi olarak kendini gösterir. Bu süreçte madde kullanımı düşünsel olarak oluşmaya başlar. Madde kullanımında bireyin madde kullanımına karşı tutumu önemli bir karar aşamasını belirler. Madde kullanımının fiilen gerçekleşmesi ilk madde kullanım evresine geçildiğini gösterir. Birey bu dönemde madde kullanımına dair kendine güven duyarak kontrolün kendi elinde olacağını düşünmektedir. Bu ilk kullanımı ikinci kullanım devam eder. Madde toleransının düşük oluşu, yoksunluk belirtisini ilk etapta ortaya çıkarmamakta veya önemsenmeyecek düzeyde ortaya çıkarmaktadır. Madde kullanımından alınan haz veya yoksunluk belirtileri gittikçe artarak madde kullanımının tekrar edilmesi ile sürdürme evresine geçilir. Bu evrede kişi bağımlıdır. Madde alım sıklığı veya miktarı arttırılır. Bireyde psikososyal problemlerin ortaya çıktığı bir döneme girilmiştir. Birey yaşanan sorunların sebebini madde kullanımına bağlamamakta, bu nedenle de madde kullanımını sonlandırma düşüncesi bireyde oluşmamaktadır. Bu bireyde İlerleme evresine geçildiğinin bir göstergesidir. Bireyde madde kullanımının zararları belirgin olarak ortaya çıkmaya başlayınca, bireyde artık maddeden uzaklaşma düşüncesi görülmeye başlar. Madde kullanımının verdiği zararlar artık yok sayılamayacak düzeydedir. Ancak birey madde kullanımına karşı yoğun istek duyar. Bireyde yaklaşma-kaçınma karmaşasının olduğu bir dönem olan bırakma evresinde, bir taraftan bırakma güdüsü ile diğer taraftan yoksunluk belirtileriyle baş edememe korkusunun ağır bastığı bir ambivalans yaşanır. Bu evrede birey madde kullanımına devam edebilir. Ya da alacağı iyi bir destekle madde

kullanmayı azaltabilir veya bırakabilir. Madde kullanımının tekrar başlamayacağı anlamına gelmemektedir. Birey madde kullanmayı tekrar düşünebilir. Bu sürecin tekrar etmesine veya ilk evreye dönmeye sebep olabilir. Bu durumda birey tekrar başmala evresine geri dönebilir (Aktürk, 2019a: 68–69).

4.3. Madde Bağımlılığı ve Ayrımcılık

Sosyal hizmetler amacına göre 3 farklı yaklaşıma ayrılmaktadır. Bunlar, sosyal hizmetleri birey ve toplumun yaşam kalitesini artırılması gerekliliğini kabul eden dönüşümsel-terapötik yaklaşımlar, bireysel ihtiyaçların giderilmesine yoğunlaşan bireyci-reformcu yaklaşımlar ve bireysel güçlenmelerin sağlanarak, işbirlikçi bir yaklaşımla ele alan sosyalist-kolektif bakış açılarıdır (Payne'den akt., Özlem ve Beydili, 2016).

Ayrımcılık, bireyin veya toplulukların kendilerini güçsüz olarak hissettikleri ve bunun sonucunda özgüven eksikliği ve kendilerine olan saygının azalması sonucu geliştirdiklerinin farkına varmalarını sağlayıcı bilişsel içerikli programlar oluşturulmalıdır. Hazırlanacak programlar hem bireyin maruz kalacağı ayrılıkçı tutum ve baskıyı önlemeye hem de ayrımcılık karşıtı kanunsal düzenlemelere ışık tutacak içerikte olmalıdır. Ayrımcılığa uğrayan birey, grup veya toplumun benliklerini geliştirici faaliyetler ile öz güvenlerini artırıcı uygulamalar planlanarak, savunucu bir duruş sergilenmelidir. Farklı kültürel kökenlere sahip insanların birbirlerine karşı saygı duymaları, toplumsal baskı altında bulunan grup veya bireylerin gereksinimlerinin giderilerek güçlendirme çalışmalarının yapılması amaçlanmalıdır (International Association of Schools of Social Work/ IASSW, 2004).

Baskı altında ayrımcılığa uğrayanların çekinmeden başvurabilecekleri sosyal hizmet birimleri oluşturulmalıdır. Aynı zamanda sosyal hizmet uzmanlarının ayrımcılıkla baş edebilmeleri için, önyargılarından uzak, ayrımcı düşüncelerin etkisi altında kalmadan görevlerini yerine getirmelidirler. Özellikle sosyal hizmet uzmanlarının ayrımcılığı önlemede, mesleki tüm becerilerini etkin olarak kullanmalarını beklenilmektedir (Özlem ve Beydili, 2016: 145-160).

4.4. Koruyucu-Önleyici Hizmetler ve Risk Faktörleri

Sosyal hizmetler açısından risk, bireyin yaşamında veya çevre ile olan etkileşiminde istenilmeyen sonuçların ortaya çıkma ihtimalidir. Bireyin genel durumunda sorun ortaya çıkmasına sebep veren durumlar ise risk faktörlerini oluşturur. Bu risk faktörleri bireysel olabileceği gibi çevresel ve davranışsalda olabilmektedir.

(alkol, sigara, uyuşturucu madde kullanımı vb.). Hatta doğuştan gelen faktörler olabileceği gibi sonradan da ortaya çıkabilmektedir(kalıtım, ırk, cinsiyet, yaş vb.) (Budak'tan akt., Karataş, 2010).

Ailenin toplum içerisindeki etkileşim odakları, aile bireylerini doğrudan etkilemektedir. Ailenin yaşadığı çevrenin özellikleri, aile bireylerini de olumlu veya olumsuz yönde etkileyerek risk faktörlerinin farklılaşmasına neden olmaktadır. Ebeveynlerin destek bulamadıkları bir çevresel ortamda aynı zayıf desteği çocuklara yansıtmakta ve sonuç olarak çevresel kaynakların azalarak, risk faktörlerine yerinin artmasına sebep olmaktadır. Bunun sonucunda destekleyici anne baba davranışları yerine, olumsuz davranışlar sergileyen ebeveyn tutumları ortaya çıkmaktadır (Karataş ve Dağdelen'den akt., Karataş, 2010: 52). Önleyici sosyal hizmet yaklaşımında sorun oluşmadan, engellenmesi esastır. Ancak ortaya çıkan bir sorun varsa o sorununda büyümeden önlenmesi amaçlanır. Ancak sorun ortaya çıkmış ve zarar durumu artmışsa, sorunun etki alanının azaltılarak gelişmesi öncelikli hedeflerdendir (Karataş, 2010: 52).

4.5. Okul Sosyal Hizmeti

Sosyal Hizmetler bireyin yaşamında ortaya çıkan veya çıkabilecek sorunların çözümüne yardımcı olarak, toplumsal uyumunu sağlamayı amaçlayan mesleki çalışmaları içermektedir. Sosyal hizmetler sorunun çözümünde bireyi ve toplumu kaynak olarak görmekte sorunun çözümü için gene sorunun kaynağına yönelmektedir.

Sosyal hizmetler sorunun çeşidine göre, koruyucu-önleyici, eğitici-destekleyici, tedavi-rehabilite edici faaliyetleri vardır. Okul sosyal hizmeti aile, okul ve toplum arasında iş birliğinin etkin bir şekilde kurulmasını amaçlar. Ekolojik yaklaşım ışığında öğrencinin en iyi yaşamsal seviyesi, okul sosyal hizmetinin hedefidir.

Okul sosyal hizmeti bilimselliği temel alacak şekilde, belirli yaklaşım ve kuramları kullanır. Ekolojik yaklaşım, sistem ve güçlendirme yaklaşımları, terapötik yaklaşımlar gelişim kuramları, Okul ortamında ekolojik, sistem ve güçlendirme yaklaşımlarını, gelişim kuramlarını ve terapötik yaklaşımları kullanır.

Okul Sosyal Hizmeti Uygulamaları herhangi bir nedenle eğitim-öğretim faaliyetlerinden yararlanamayan çocuklarda ortaya çıkabilecek her türlü olumsuz etkiyi azaltacak veya ortadan kaldıracak müdahalelerin yapılması okul sosyal hizmetinin uygulama alanıdır. Öğrencilerin ve ailelerin olası sorunlara karşı ve bilinçlendirilmesi okul sosyal hizmetinin faaliyetleri arasındadır. Okulda geçirilen süreler bakıldığında, çocukların en fazla zaman geçirdikleri ortam olduğu görülür. Okul sosyal hizmeti faaliyetlerinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır (JoAnn, 2014: 7-9). Çocuk için

sosyalleşmenin ilk adımı okuldur. Çocuklar ilk defa kendisini güvende hissettiği ailesinden ayrılarak, yeni bir adaptasyon sürecine girmektedirler. Okullardaki danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin daha etkin bir şekilde hareketlendirilmesi gerekmektedir. Bu uygulamaların okul sosyal hizmeti ile daha etkili hale getirilmesi gerekmektedir. Çocuk iyilik halinin arttırılması disiplinli bir yaklaşım ve iyi bir ekip çalışmasıyla sonuca vardiırılabilereceği unutulmamalıdır.

Madde bağımlılığına geğmeden bireyin kullanımını engellemeye y6nelik verilen koruyucu sağlık hizmeti 6nleme olarak adlandırılır. 6nleme 6alışmalarıyla toplumun sağlıklı bir şekilde devamının sağlanması ama6lanır. Madde bağımlılığında 6nleme 6alışmalarının 6nemi vurgulanarak, bu konuda daha fazla faaliyet ve etkinlikler yapılmaya başlanılmıştır. Madde bağımlılığının tedavisi kolay olmamakla beraber, tedavi sonrası tekrar g6r6lme olasılığı her zaman devam etmektedir. Madde bağımlılığı bireyde birden fazla sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar fiziksel, duygusal ve sosyal t6m alanlarda kendini g6sterir.

Madde bağımlılığı bir6ok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bağımlı birey fiziksel, duygusal ve sosyal y6nlerden olumsuz y6nde etkilenmektedir. Bağımlılığın tedavi s6recinde buna uygun mek6nlar, tedaviyi uygulayacak nitelikli personel ve bu alanda bir uygulama merkezi a6mak zor bir organizasyon ile m6mk6nd6r (6gel ve Barşah'dan akt., JoAnn, 2014: 12).

4.6. Risk ve Koruyucu Fakt6rler Teorisi ve 6nleme

Madde kullanımı ona etki eden risk ve koruyucu fakt6rlerden doğrudan etkilenir. Bireyin madde kullanım ihtimalini arttıran her şey risk fakt6rlerini oluşturur. Koruyucu fakt6rler ise risk fakt6rlerini azaltan veya ortadan kaldıran etkenlerdir. Madde kullanımında risk fakt6rleri koruyucu fakt6rlerden daha fazla olması durumunda ger6ekleşmektedir. 6zellikle gen6lerde bu iki fakt6r aktif bir şekilde bireyi baskı altına almaktadır. Koruyucu fakt6rlerin fazlalığı bireyleri madde kullanımından koruyarak, yeteneklerini geliştirici bir etki yaratır. Madde bağımlılığı ile ilgili yapılacak t6m faaliyetler risk ve koruyucu fakt6rleri temel almaktadır. Planlanan 6nleyici faaliyetler risk fakt6rlerini azaltırken, koruyucu fakt6rleri arttırır. Bu iki fakt6re ait araştırmaların iyi araştırılması ve planlamanın buna g6re yapılması 6nleyici faaliyetlerin başarıya ulaşma olasılığını arttırır. Bireyin 6evrenin etkisi altında olması, yapılacak faaliyetlerde bireysel davranışlara y6nelik 6alışmaların yanında toplumu da kapsayan 6evresel g66çlerinde 6nemi g6z ardı edilmemelidir. Bireyin 6evresinde onu saran k6lt6rel 6evreye

yönelik yapılacak olumlu değişiklikler, bireyi destekleyici bir etki yaratacaktır. Oluşturulacak her sağlıklı çevre, sağlıklı bireyler için ön koşuldur (JoAnn, 2014: 13).

Bireyde istenilen yönde bir davranış değişikliği oluşturmak sadece riskli davranışın değiştirilmesiyle gerçekleşmeyebilir. Bireyin sergilenen davranışın kaynağına yönelik düşüncelerini, başkalarının duygularına karşı tutumlarını değiştirmek için sosyal çevresi ile bir değişime yönlendirmek daha etkili olacağı anlaşılmıştır.

Çocukların yaşam tecrübelerini geliştirmek için aileler onların sosyal hayatlarından faydalanmak için uğraş vermelidirler. Özellikle sosyal ilişkileri kopuk, karar verme becerileri zayıf, kendini ifadede zorlanan, karşılaştığı problemler karşısında kendini yetersiz hisseden bireylerde madde kullanımı yüksektir. Ailelerinden yeterli düzeyde ilgi ve alaka göremeyen bireylerin bu ilgi ve alakayı ilerde farklı akran gruplarında arayacaklardır. Öz güven eksikliği bulunan gençler çareyi madde kullanımında arayacaklardır. Özellikle ergenlik döneminde çocukların kendi akranlarına karşı yaklaşması sonucu ebeveynlerden uzaklaşma görülür. Bu durumda ebeveynler çocuklarının arkadaş çevrelerini bilmeleri, arkadaşlarının aileleri hakkında bilgi sahibi olmaları, arkadaşlarıyla nerelerde nasıl vakit geçirdiklerini bilmeleri madde kötüye kullanımında önleyici olarak alınabilecek önlemlerdir. Aileleriyle daha fazla zaman geçiren çocukların madde bağımlılığı riskinin diğerlerine göre azaldığı görülmüştür. Yapılacak faaliyetlerde ailelerin çocuklarıyla zaman geçirebilecekleri etkinliklere yer verilmesi bu açıdan önemlidir. Çocukların belirli dönemlerde risk potansiyellerinin arttığı görülmektedir. Özellikle ilkokuldan, ortaokula geçiş dönemlerinde çocuklarda olumsuz düşünceler ve psikolojik bazı sorunlar görülebilmektedir (JoAnn, 2014: 16-17).

Kalabalık sınıflar öğrenci-öğretmen iletişiminin yeteri düzeyde olmasına engel teşkil etmektedir. Özellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük okul çevrelerinde ve erkek öğrenci sayısı fazla olan okullarda akademik başarı düşmekte ve madde bağımlılığı riski artmaktadır. Okullarda pozitif bir okul kültürünün oluşması okul personeline bağlıdır. Bu sebeple okul idarecileri madde kullanımına karşı geliştirecekleri proje ve faaliyetlerle öğrencilere açık ve anlaşılır kuralları kavratmaları, herhangi bir ihlalin gerçekleşmesi durumunda ciddi yaptırımların uygulanacağı gerçeğini belirtmeleri gerekir. Bu durumlar madde kullanım oranlarında önleyici faktörleri olarak görülmektedir.

Madde kullanan bireyler bir araya gelerek networklar oluşturmaktadırlar. Bu grupların tespit edilmesi okul idaresi tarafından takip edilmelidir. Bu gruplara erkenden müdahale edilmezse grup sayısı artmakta ve madde kullananların bağımlılıkları giderek şiddetli hale gelmektedir. Bu grupların tespit edilmesi aileler, idareciler ve öğretmenler

arasında güçlü bir network oluşumuna bağlı olarak etkili bir koruyucu faktör olarak işlevsel hale gelmektedir. Okul problemlerinin çözümü veli ve okul ilişkisinin ortak uğraş ve çabasıyla mümkündür. Okullardaki olumsuz davranışlar belirlenmeli ve kalıcı hale gelmeden müdahale edilmelidir. Okul problemlerine katılım sağlayan veliler öğrencilerin olumsuz davranışlarından haberdar olabilmekte ve bu davranışların değiştirilmesi için öğretmenlerle ortak yönde hareket edebilmektedirler (JoAnn, 2014: 17).

4.7. Okul Sosyal Hizmeti ve Benlik Gelişimi

Eğitim bireyde sağlıklı bir benlik duygusunun oluşmasını sağlamalıdır. Benlik duygusunun gelişimi ile birey kendisini ifade edebilme özgüvenine sahip olabilmelidir. Ebeveynlerin çocuklar ile sorunsuz bir iletişim kurabilmesi çocuğun kendisini ifade de farklı bağımlılık yapıcı maddelerden yardım alma ihtimalini düşürecektir (Uzbyay, 2015: 9). Özellikler ergenlik ve ergenliğe geçiş dönemlerinde benlik karmaşası yaşayan bireyler çevrelerinden ilgi ve destek bulmak isterler. Yeterli desteğin bulunamadığı durumlarda ise farklı arkadaş çevreleri edinme yoluna gidebilirler. Ailelerin çocukların gelişimsel evrelerini iyi bilmesi önemlidir. Bu nedenle madde bağımlılığının önlenmesinde çocuğun zamanını geçirdiği tüm yaşam alanlarının takibi ve planlanması uzman kişilerce planlanması gerekmektedir.

4.8. Okul Sosyal Hizmeti ve Sosyal Hizmetler

Bireylerin kendilerini sosyal çevre içerisinde en güzel ifade edecekleri alanlar sanatsal ve sportif faaliyetlerdir. Sanatsal ve sportif faaliyetler, bireyin toplumun bir parçası olduğunu anlamasında en etkili yoldur. Beğenilme ve takdir edilme duygusu ile birey toplumsal normlara daha da yaklaşmaktadır (Uzbyay, 2015: 8). Bağımlılık yapıcı maddelere yönelim ergenlik döneminde artmaktadır. Bu dönemde risk alma gençler için oldukça sıradanlaşmaktadır. Ancak tüm bağımlılıklar ergenlik döneminde ortaya çıkmaz. Bebeklerde bağımlı olabilmektedir. Bu durum annenin gebelik dönemi kullandığı maddelerin, bebekte oluşturduğu etkinin bir sonucudur. Çocukluk döneminde uçuucu madde kullanımına bağlı bağımlılık daha fazla görülmektedir. Çocuklarda genellikle ortaya çıkan bağımlılığın sebepleri arasında çocuk ihmal ve istismarı olabileceği gibi ailenin çocuk üzerindeki denetiminin azalması veya hiç olmaması sayılabilir. Bireyin erişkinlikte ve sonraki dönemlerde madde kötüye kullanımı riski giderek azalmaktadır. Bazı çevresel ve yaşamsal yaşam şartlarında beklenmedik bir değişim, bireyde aniden kaygı, stres, depresyon gibi psikolojik bozulmalara sebebiyet

vererek, madde bağımlılığına sebep olabilmektedir (Uzby, 2015: 4). Bireyin sorunlarla başa çıkabilme yeteneği çocukluktan, erişkinliğe kadar her zaman geliştirilmesi gereken bir davranışsal tutum olmalıdır.

Bireyler kaliteli bir yaşam sürmenin öncelikle kendilerini severek, sağlıklarını koruyarak mümkün olduğunu bilmelidirler. Sağlıklı bir yaşamda ise sportif ve sanatsal faaliyetler son derece önemli bir yere sahiptir. Sağlıklı olmanın ön koşulu ise spor yapmaktır. Spor yapan kişilerde ise madde bağımlılığı azalmaktadır. Bireylere yetenek ve becerilerini ortaya koyabileceği ortamlar ve etkinlikler sağlanmalıdır. Bu sayede mutlu olacak, toplumda varlığının önemini sağlayacaktır. Bireylerin en az bir hobi sahibi olmaları yaşam beklentilerinde her zaman bir umut ve beklenti içerisinde olmalarına katkı sağlayacaktır (Uzby, 2015: 8).

4.9. Analitik Düşünme ve Empati Kurma

Bireyin toplumun bir üyesi olarak kendisini toplumda önemli bir yere sahip olduğunu bilmesi ve bunu içselleştirmesi davranışsal olarak eğitimle kazandırılacak bir öğretilerdir. Bireyin olaylar arası ilişkiler örüntüsünü realist bir bakış açısı ile yorumlayabilmesi gerekmektedir. Ezberci bir eğitim sistemi, bireylerde analitik düşünce becerisinin kazandırılabilmesinin önünde en önemli engellerden birisidir. Bireyin empatik düşünme becerisini geliştirilmelidir. Empatik düşünme sayesinde, olaylar karşısındaki kanaatlerinin doğruluk oranı artacaktır. Bireylerin istemediği durumlar karşısında “hayır” diyebileceği bir öz kontrol mekanizma sahip olması sağlanmalıdır. Birey kendisi için en doğru olanı analitik düşünerek bulabilmeli ve yaşam kalitesini arttırabilmelidir. Bireyin yaşamındaki her olay, kişinin hayata bakış açısının bir parçası olmaktadır (Uzby, 2015: 6-7).

Bireyin gelecekte kendisini ne beklediğini bilmemesi gelecek kaygısının kaynağıdır. Gelecek için umut, heyecan, beklenti gibi olumlu sayılabilecek duygular yaşanabileceği gibi umutsuzluk, korku endişe gibi duygular sonucu bireyde stres ve anksiyete bozuklukları ortaya çıkabilmektedir. Gelecek endişesi oluşan birey kaliteli bir yaşam için sebep bulamaz. İçerisinde bulunduğu bu psikoloji ile birey bu düşüncelerden uzaklaşmak amacıyla birey madde deneme girişiminde bulunabilir.

Bağımlılıkta önleyici faaliyetler planlanırken, gerekli çalışmalar yapılandırılarak, hayata geçirilmelidir. Önleyici faaliyetler için ayrılacak kaynak, tedavi ve rehabilitasyon için ayrılacak kaynaktan çok daha az olacaktır (Aktürk, 2019a: 38). Madde bağımlılığı eğitimleri alanında uzman kişilerce doğru zamanda, doğru mekânda, doğru yaş grubuna verilmelidir. Bilimselliğin dışına çıkmadan verilen eğitimde doğru metotlar

kullanılmalıdır. Bazı çağdışı düşünceler, madde bağımlılığı eğitimlerini, bireyde merak duygusunu arttırdığı gerekçesiyle gereksiz görmektedir. Günümüz araştırmaları bu düşüncenin son derece yanlış olduğunu ortaya koymuştur.

Bireyde görülen iletişim bozukluklarının takibi iyi yapılmalıdır. Risk faktörü olabilecek psikiyatrik her değişim kontrol edilerek risklerin azaltılması için gerekli önlemler alınmalıdır (Uzbay, 2015: 8).

Ruh sağlığı ile ilgili hastalıkların açıklanabilmesi için Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayınlanan Ruhsal Hastalıkların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı kaynak teşkil etmektedir. DMS-5, 2013 tarihinde basımı yapıp, yayınlanan kitapta en son tanılama ölçütleri belirtilmiştir. DSM-5, bireye madde bağımlısı tanısının konulabilmesini için açıklanan 11 kriterin, yıl içerisinde en az 2'sinin bireyde görülmesi gerekmekte olup, ayrıca klinik bir soruna dönüşerek, bireyin yaşam şartlarında bir azalmaya sebep olması gerekmektedir (Polat, 2020: 102)

4.10. Madde Bağımlılığı İle Mücadelede Uygulanan Yöntemler

4.10.1. Evrensel Önleme

Evrensel Önleme, gerekli bilgi ve becerilerin ilgili bireylere kazandırılarak, bu kişileri madde bağımlılığı riskinden uzaklaştırmaktır (Evcin, 2014: 19). Önleme çalışmalarında en etkili yöntem okul odaklı planlamalardır. Ülkelerin politikalarında en önemli basamağı okullar oluşturur. Risk grubundaki bireylere yönelik yapılacak çalışmalarda iletişim becerilerini artırıcı, öz güvenlerini tetikleyici faaliyetlere yer verilmelidir. Bu çalışmalar sadece öğrenciler için olmayıp, aileleri de kapsamalıdır. Aile ve okul odaklı programların birlikte ele alınması madde kullanımının azaltılmasında etkili olduğu belirlenmiştir. Önleme faaliyetleri uzun süreli ve düzenli bir şekilde yapılmalıdır. Uzmanlara göre ortaokulda başlayıp, lisede devam eden önleme faaliyetleri beklenen etkiyi göstermektedir (Evcin, 2014: 19–20).

4.10.2. Seçici (Selektive) Önleme-Riskli Gruplarla Mücadele

Bağımlılık riski olan veya madde kullanımının olduğu gruplar için gerçekleştirilen önleme veya mücadeleyi şeklidir. Özellikle sosyal ötelenmenin yaşandığı gruplarda madde kullanım oranının yükseldiği görülmüştür (Burrow-Sanchez ve Hawkwn'dan akt., Evcin, 2014: 21).

4.10.3. Belirlenmiş (Indicative) Önleme-Riskli Kişilere Müdahale

Madde bağımlılığının zararlı boyutlara ulaştığı, madde alım sıklığının arttığı, damardan madde alımının ileri düzey olduğu önleme çalışmalarını bireysel boyutta ele alarak müdahale gerçekleştirilir. Bu çalışmalar kurumlar arası iş birliğini gerektirebilir. Bireylerin toplumsal, tıbbi ve sosyal iletişiminin sağlandığı bir kompleks yapı gerektirir (Evcin, 2014: 21).

4.10.4. Çevresel Önleme Stratejileri-Toplumsal Müdahale

Madde kullanım davranışı hakkında tercihte bulunacak insanların kültürel, sosyal, fiziksel ve ekonomik çevrelerinde yapıcı değişiklikler yapılmalıdır. Çevrenin değişimi bireyin değişimi ve çevreye adaptasyonunu sağlar.

4.10.5. Makro düzeyde (Toplu ve Ekonomi) Müdahale

Devlet politikasında yer alan kanunsal düzenlemeler makro düzeyde gerçekleştirilen değişikliklerdir. Tütün ve alkol hakkında alınan yasaklar, bu maddelerin tanıtımlarının hakkındaki düzenlemeler, satış kuralları ve fiyatlandırmalar gelmektedir.

4.10.6. Mezzo Düzeyde (Fiziksel ve Sosyal Bağlam) Müdahale

Okullar mezzo düzeyde yapısal olarak yeniden düzenlenmelidir. Okul binaları madde kullanım ve ulaşılabilirliği yönünden planlanarak yapılmalıdır. Ailelerin çocuklarıyla yakın ve duygusal bağ kurması gerekmektedir. Bu bağın kurulması ile çocuğun kontrol ve takibi daha kolay olacaktır. Çocuğa verilen cep harçlıklarının takip edilmesi, nerede, nasıl harcadığının bilinmesi en etkili ve basit kontrol mekanizmasıdır. Özellikle riskli bölgelerde yaşayan ailelerin bu konuda daha dikkatli olması gerekmektedir. Yaş madde bağımlılığında belirleyici bir etkidir. Koruyucu faktörlerin yaş azaldıkça olumlu yönde daha etkili iken, risk faktörleri olumsuz yönde etkililiğini arttırır. Akran baskısının azaltılması madde bağımlılığında büyük bir risk faktörünün azalmasına sebep olmaktadır (Evcin, 2014: 21–22)

5. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

5.1. Problem Durumu

Madde kullanımının giderek ilköğretim çağı öğrencilerine kadar indiği yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır. İlköğretim çağındaki öğrenciler madde bağımlılığı konusunda bilinçsizdirler. Okul sosyal hizmeti okullarda bir uygulama alanı olarak, ülke politikası haline getirilmesi gerekmektedir. Yasal olmayan internet sitelerinde madde kullanımının özendirilmesi gibi sorunlar araştırılarak, madde bağımlılığına karşı gerekli koruyucu-önleyici çalışmalar yapılması önem arz etmektedir.

5.2. Araştırmanın Konusu

Araştırmamız konusunu, İlköğretim 2. Kademe öğrencilerinin madde bağımlılığı ile mücadelesinde okul sosyal hizmetinin önemi oluşturmaktadır. Değişen dünya koşullarına bağlı olarak, madde ilk deneme yaşının ilköğretim öğrencilerine kadar inmesi sonucu madde bağımlılığına karşı koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınması zorunlu hale gelmiştir. İlköğretim çağı öğrencilerinin madde kullanımı hakkında bilinçlendirilmeleri amacıyla okullarımızda işlevsel bir yapı olarak Okul Sosyal Hizmeti uygulamalarına başlanması gerekmektedir. Okul sosyal hizmet birimlerinin madde bağımlılığını önlemedeki başarısının araştırılarak bu konuda geliştirici önerilerde bulunulması, öğrencilerin akademik başarılarına etki eden sorunların tespit edilerek nedenlerinin araştırılması, duygusal veya ruhsal bozukluk içerisinde bulunan öğrencilerin kurumlar arası iletişimle gerekli yönlendirmelerinin yapılması, uyarıcı maddelerin tanınması ve bu maddelerle karşılaşıldığında nasıl bir yol izlenileceği, koruyucu ve önleyici tedbirlerin öneminin kavranılması, karşılaşılan herhangi bir soruna karşı sorunun üstesinden gelme becerisinin kazanılması ve tüm bu sorunların önlenmesinde okul sosyal hizmet birimlerinin devlet politikası olarak hayata geçirilmesi ile ilgili ortaya çıkacak olumlu veya olumsuz durumlar araştırma konumuzu oluşturmuştur.

5.3. Araştırmanın Amacı

Madde bağımlılığı konusunda öğretmen ve idarecilerimizin farkındalık düzeylerinin ölçülerek, okullarda hayata geçirilmesi planlanan okul sosyal hizmet birimlerinin madde bağımlılığını önlemedeki başarısının ortaya konulması

amaçlanmıştır. Okul sosyal hizmet birimleri okullarda madde bağımlılığına karşı alınacak koruyucu ve önleyici faaliyetlerin düzenleyicisi olma yolundadır. Bu sayede ülkemizde hızlı bir şekilde artış gösteren madde bağımlılığının azaltılmasına önemli bir katkı sağlanacaktır.

İlköğretim 2. Kademelerinde derse giren ve idarecilik yapan eğitimcilerin okul sosyal hizmeti hakkındaki tutumları araştırılarak bu konuda bilimsel araştırma sonuçları oluşturulacaktır. Oluşturulan veriler ışığında okul sosyal hizmet birimlerinin madde bağımlılığı ile mücadelesinde nasıl bir sonuç ortaya koyacağının bilgisine ulaşılabacaktır. Öğrenci sorunlarının çözümü için yalnızca okul içi çalışmalarının yeterli olmadığı modern eğitim sisteminde geçerliliğini yitirmiştir. Çevresinden bağımsız bir gelişimin olmayacağı açıktır. Bireyin güçlendirilmesi ve sorunlarla başa çıkabilme becerisinin kazandırılmasında etkili bir çalışma alanı olarak okul sosyal hizmetinin okullarımızda aktif rol oynamasının önünün açılması gerekmektedir. Okullarda sosyal hizmet uzmanlarının okul idaresi, öğretmen, öğrenci, veli ve diğer okul dışı kurumların birbirleriyle etkili iletişim kurabilmelerinin sağlayıcısı konumunda bulunması gerekmektedir.

5.4. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma ile madde kötüye kullanım yaşının ilköğretim öğrencilerine kadar düştüğü gerçeği vurgulanmıştır. Ancak bu yaş öğrencileri okul çağında olmaları önleyici faaliyetlerin planlanması ve uygulanmasını kolaylaştırır. Bu konuda daha önce kapsamlı bir araştırmanın yapılmaması bu araştırmayı daha önemli bir hale getirmektedir. Gelecek nesillerin sağlıklı ve başarılı olması için yapılan bu çalışma ülkemizin geleceği için önem arz etmektedir. Madde bağımlılığıyla mücadelede bağımlılığın sebeplerinin bilinmesi ve bu sebepleri ortadan kaldıracı faaliyet ve müdahalelerin yapılması için okul sosyal hizmetinin öneminin tüm toplum tarafından bilinip, desteklenmesi gerekmektedir.

5.5. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada araştırma konusuna herhangi bir müdahalede bulunulmadan var olan durum hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Şiran ilçesinde bulunan ilköğretim 2. Kademede görev yapan tüm öğretmen ve idareciler araştırmanın evreni olarak belirlenmiştir. Örneklemi ise belirlenen okullarda görev yapan idareci ve öğretmenlerdir. Yapılan araştırmada veri toplamak için anket soruları ve açık uçlu sorulara yer verilmiştir. Anket formu doldurulurken, anketi dolduran idareci ve

öğretmenlerle yüz yüze gelinmiş ve anlaşılmayacak sorular hakkında bilgilendirilmişlerdir. Yapılan araştırmada nicel araştırma yöntemi tercih edilmiş ve anket tekniği uygulanmıştır.

5.6. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Şiran ilçesinde, ilköğretim 2. Kademedeki görev yapan öğretmen ve idareci görüşlerine Şiran İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izin doğrultusunda ulaşılmıştır. Şiran ilçesinde ilköğretim 2. Kademe (Ortaokul) okullarında görev yapan öğretmen ve idarecilerine ulaşılarak anket formları uygulanmıştır. Anket formları gönüllülük esasına dayalı 70 idareci ve öğretmen tarafından doldurulmuştur.

Yapılan araştırmanın sınırlılıkları olarak, madde kullanımının toplumsal bir dışlanma sebebi olması anket sorularına verilen cevaplarda objektif olunmamasına sebep olabilecektir. İlçenin toplumsal yapısının homojen olması sorulara verilecek cevaplarda anlamlı farklılıkların çıkma olasılığını azaltacaktır.

5.7. Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışma, “Okullarda hayata geçirilecek olan, Okul sosyal hizmeti uygulamaları, madde bağımlılığının önlenmesinde etkilidir.” temel hipotezine dayanmaktadır. Araştırmanın alt hipotez başlıkları ise şu şekilde sıralanmaktadır.

H1.Öğrencilerin madde kullanımına karşı korunması için aile içi problemlerin ortadan kaldırılması yeterlidir.

H2.İlköğretim 2.kademe öğrencilerinin madde bağımlılığını önlemede öğrenci farkındalığının artırılması yeterlidir.

H3.Madde bağımlılığı konusundaki öğretmen farkındalığının artırılması öğrenci farkındalığının da artırılması için yeterlidir.

H4.Sosyal hizmet mesleği hakkında bilgisi olan öğretmenlerin, madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeyleri diğerlerinden fazladır.

H5.Okullarda sosyal hizmet birimlerinin bulunması, madde bağımlılığının önlenmesinde etkilidir.

H6.Madde bağımlılığında görev türüne göre, idarecilerin farkındalık düzeyleri öğretmenlerden fazladır.

H7.Madde bağımlılığında kadın öğretmen ve idarecilerin madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeyleri erkek idareci ve öğretmenlerden fazladır.

H8. Madde bağımlılığında öğretmen ve idarecilerin çocuk sayısı arttıkça madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeyleri artmaktadır.

H9. Madde bağımlılığına konusunda, idareci ve öğretmenlerin mesleki kıdem yılları arttıkça farkındalık düzeyleri de artmaktadır.

H10. Madde bağımlılığına başlanılan okul kademesine dair öğretmen görüşlerinde idareci ve öğretmenler arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H11. Öğretmenler madde bağımlılığı konusunda eğitim aldıkça, bağımlılık konusundaki farkındalıkları da artmaktadır.

H13. Öğretmenlerin sosyal hizmet mesleği ve bu mesleğe dair kurumlar hakkında bilgi düzeyleri arttıkça, madde bağımlılığına karşı farkındalık düzeyleri de artmaktadır.

5.8. Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Yapılacak çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılacaktır. Anket tekniğinin uygulanacağı araştırmada ön bilgi formu ve beşli likert tipi anket sorularının bulunduğu, 2 Kısım ve 30 sorudan oluşan “Koruyucu ve Önleyici Sosyal Hizmet Bağlamında Madde Bağımlılığına ilişkin Rehber Öğretmen ve Branş Öğretmen Görüşleri” anketi uygulanacaktır.

5.9. Geçerlilik, Güvenirlik ve Veri Analizi

Yapılan araştırmada ön bilgi formu, 5’li likert tipi anket soruları ve açık uçlu sorular kullanılmıştır. Yapılan ankette bireylerin sosyal hizmet mesleği ve madde bağımlılığı ile ilgili farkındalık düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmada kullanılan anket soruları Kırımoğlu’na ait doktora tezinde kullandığı ölçek, Yılmazoğlu tarafından doğrudan ve sosyal hizmet bağlamında değiştirdiği ve yüksek lisans tezinde kullandığı anket sorularıdır. Sorular doğrudan alıntılama yapılarak uygulanmıştır (Yılmazoğlu, 2019: 67).

Yapılana analiz sonucunda Madde bağımlılığına yönelik farkındalık ölçeği puanlarının çarpıklık katsayısının -0.417 basıklık katsayısının ise, 0.404 olduğu belirlenmiştir. Değerler incelendiğinde -1 ile +1 aralığında olduğu ve normal dağılım gösterdiği anlaşılmaktadır. Madde bağımlılığına yönelik farkındalık ölçeği güvenirlik analizi sonuçları incelendiğinde 29 maddelik ölçeğin tek boyutlu yapıda, toplam puanla güvenirlik katsayısının 0.83 olduğu belirlenmiştir. Buna göre ölçeğin yüksek düzeyde güvenirlik özelliği gösterdiği söylenebilir.

6. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLANMASI

6.1. Madde Bağımlılığına Yönelik Farkındalık Ölçeği Güvenilirliği

Tablo 1. Madde bağımlılığına yönelik farkındalık ölçeği güvenirlik analizi sonuçları

Aritmetik ortalama	Varyant	Standart Sapma	Madde Sayısı	Standart Cronbach's Alpha (α)	Hotelling's T	F	P
21369	421195	20523	29	0.83	2356324	648851	0.00

($0.80 \leq \alpha < 1.00$)

$0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçek düşük güvenirlikte.

$0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilir.

$0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek güvenirliktedir.

Madde bağımlılığına yönelik farkındalık ölçeği güvenirlik analizi sonuçları incelendiğinde 29 maddelik ölçeğin tek boyutlu yapıda, toplam puanla güvenirlik katsayısının, 83 olduğu belirlenmiştir.

6.2. Madde Bağımlılığı Farkındalık Düzeyinin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

Tablo 2. Katılımcıların demografik özelliklere göre dağılımları

		n	%
Görev	Yönetici	14	20.0
	Öğretmen	56	80.0
Cinsiyet	Kadın	29	41.4
	Erkek	41	58.6
Çocuk sayısı	Yok	35	50.0
	1 çocuk	8	11.4
	2 çocuk	15	21.4
	3 ve üzeri çocuk	12	17.1
Mesleki Kıdem	1-5 yıl	21	30.0
	6-10 yıl	22	31.4
	11-15 yıl	12	17.1
	21 ve üzeri yıl	15	21.4
Kullanmakta olduğunuz zararlı bir madde var mı?	Yok	52	74.3
	Var	18	25.7
Sosyal hizmet mesleği ve bu mesleğe dair kurumlar hakkında bilginiz var mı?	Hayır	35	50.0
	Evet	35	50.0
Size göre zararlı madde kullanımına başlanması en çok hangi okul döneminde görülmektedir?	İlkokul/ortaokul	11	15.7
	Lise	54	77.1
	Üniversite	5	7.1

Tablo2. (Devamı)

		n	%
Sigara, alkol ve madde bağımlılığı konusunda eğitim aldınız mı?	Hayır	42	60.0
	Evet	28	40.0
Okulunuzun bulunduğu mahallede madde bağımlısı bireylere rastlıyor musunuz?	Hayır	41	58.6
	Evet	29	41.4
Sigara, alkol ve madde bağımlılığı konusunda bir sivil toplum kuruluşu veya herhangi bir kurumda gönüllü çalıştınız mı?	Hayır	69	98.6
	Evet	1	1.4
Bire bir iletişim halinde olduğunuz çevrenizde madde kullanan birey var mı?	Hayır	45	64.3
	Evet	25	35.7
	Toplam	70	100.0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik özelliklere göre dağılımı incelendiğinde;

Öğretmenlerin %20'sinin yönetici, %80'inin ise öğretmenlik görevi yaptığı,

Cinsiyet değişkeni bakımından %41.4'ünün kadın, %58.6'sının erkek olduğu,

Çocuk sayısı bakımından %50'sinin çocuğunun olmadığı, %11.4'ünün 1 çocuk, %21.4'ünün 2 çocuk, %17.1'inin ise 3 ve üzeri çocuk sayısına sahip oldukları,

Mesleki kıdem bakımından %30'unun 1-5 yıl, %31.4'ünün 6-10 yıl, %17.1'inin 11-15 yıl, %21.4'ünün ise 16 ve üzeri yıl mesleki kıdeme sahip olduğu,

Zararlı madde kullanımı bakımından %74.3'ünün zararlı madde kullanmadığı, %25.7'sinin kullandığı,

Sosyal hizmet mesleği ve bu mesleğe dair kurumlar hakkında bilgi olması bakımından %50'sinin bilgi sahibi olmadığı, %50'sinin ise bilgi sahibi olduğu,

Size göre zararlı madde kullanımına başlanması en çok hangi okul döneminde görülmektedir ifadesine %15.7'sinin ilkokul/ortaokul, %77.1'inin lise, %7.1'inin üniversite dönemini ifade ettiği,

Sigara, alkol ve madde bağımlılığı konusunda eğitim alma durumu bakımından %60'ının almadığı, %40'ının ise eğitim aldığı,

Okulun bulunduğu mahallede madde bağımlısı bireylere rastlama bakımından öğretmenlerin %58.6'sının hayır, %41.4'ünün evet yanıtı verdikleri,

Sigara, alkol ve madde bağımlılığı konusunda bir sivil toplum kuruluşu veya herhangi bir kurumda gönüllü çalışma durumu bakımından %98.6'sının hayır, %1.4'ünün evet yanıtı verdiği,

Bire bir iletişim halinde olunan ve çevrede madde kullanan birey olması bakımından %64.2'ünün hayır, %35.7'sinin evet yanıtı verdiği belirlenmiştir.

6.3. Madde Bağımlılık ölçeğinin Normallik Testi Sonuçları

Tablo 3. Madde bağımlılığı farkındalık ölçeği normallik testi sonuçları

	N	Minimum	Maksimum	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Toplam	70	7000	13000	1068429	1026152	-0.417	0.404

($-1 \leq x \leq 1$)

Madde bağımlılığına yönelik farkındalık ölçeği normallik testi sonuçları çarpıklık ve basıklık katsayıları ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda Madde bağımlılığına yönelik farkındalık ölçeği puanlarının çarpıklık katsayısının -0.417 basıklık katsayısının ise, 404 olduğu belirlenmiştir. Değerler incelendiğinde -1 ile +1 aralığında olduğu ve normal dağılım gösterdiği anlaşılmaktadır.

6.4. Madde Bağımlılığına Ait Farkındalık Düzeyinin Görev Türüne Göre İncelenmesi

Tablo 4. Katılımcıların yaptıkları görev türüne göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması

Görev	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t	sd	p
Yönetici	14	1058929	1216351	-0.546	138	0.58
Öğretmen	56	1070804	977692			

($p > 0.05$)

Katılımcıların yaptıkları görev türüne göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeyleri bağımsız örneklem t testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda puanlar arasında anlamlı farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir ($p > 0.05$). Buna göre okul yöneticisi ve öğretmenlerin madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin benzerlik gösterdiği söylenebilir.

6.5. Madde Bağımlılık Farkındalık Düzeyinin Cinsiyete Göre İncelenmesi

Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeyleri bağımsız örneklem t testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda puanlar arasında anlamlı farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir

($p>0.05$). Buna göre okul yöneticisi ve öğretmenlerin cinsiyetlerine göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Tablo 5. Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması

Cinsiyet	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t	sd	p
Kadın	29	1055517	1102497	-1255	138	0.21
Cinsiyet	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t	sd	p
Erkek	41	1077561	965013			

($p>0.05$)

6.6. Madde Bağımlılık Farkındalık Düzeyinin Bireylerin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre İncelenmesi

Tablo 6. Katılımcıların çocuk sayısına göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması

Çocuk Sayısı	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	F:	sd	p
Yok	35	1055571	1129914	1151	3	0.33
1 çocuk	8	1060000	989949			
2 çocuk	15	1095000	815687			
3 ve üzeri çocuk	12	1078333	947613			

($p>0.05$)

Katılımcıların çocuk sayısı değişkenine göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeyleri ANOVA testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda puanlar arasında anlamlı farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir ($p>0.05$). Buna göre okul yöneticisi ve öğretmenlerin çocuk sayısı fark etmeksizin madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin benzerlik gösterdiği söylenebilir.

6.7. Madde Bağımlılığı Farkındalık Düzeyinin Bireylerin Mesleki Kıdem Yıllarına Göre İncelenmesi

Tablo 7. Katılımcıların mesleki kıdemlerine göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması

Mesleki Kıdem	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	F:	sd	p
1-5 yıl	21	1032857	9.01567	3635	3	0.02
6-10 yıl	22	1092500	1126040			
11-15 yıl	12	1101250	772524			

Tablo 7.(Devamı)

Mesleki Kıdem	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	F:	sd	p
21 ve üzeri yıl	15	1056667	1081612			

(p≤,0.5)

Katılımcıların mesleki kıdem değişkenine göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeyleri ANOVA testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda puanlar arasında anlamlı farklılık meydana geldiği belirlenmiştir (p≤,05). Meydana gelen farklılığa ilişkin yapılan posthoc (LSD) testi sonucunda mesleki kıdemi 6-10 yıl ve 11-15 yıl olan öğretmenlerin, mesleki kıdemi 1-5 yıl ve 21 ve üzeri yıl olanlara göre farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

6.8. Madde Bağımlılık Durumuna Göre Madde Bağımlılığına Yönelik Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi

Tablo 8. Katılımcıların kullanmakta olduğunuz zararlı bir madde olup olmamasına göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması

Kullanmakta olduğunuz zararlı bir madde var mı?	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t	sd	p
Yok	52	1066731	1075991			
Var	18	1073333	878310	-0.332	138	0.74

(p>0.05)

Katılımcıların kullanmakta olduğunuz zararlı bir madde olup olmamasına göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeyleri bağımsız örneklem t testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda puanlar arasında anlamlı farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir (p>,05). Buna göre okul yöneticisi ve öğretmenlerin kullanmakta olduğunuz zararlı bir madde olup olmamasına göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin benzerlik gösterdiği söylenebilir.

6.9. Sosyal Hizmet Mesleği Hakkında Bilgi Sahibi Olunma Durumuna Göre Madde Bağımlılığına Yönelik Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi

Katılımcıların sosyal hizmet mesleği ve bu mesleğe dair kurumlar hakkında bilgi olup olmamasına göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeyleri bağımsız örneklem t testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda puanlar arasında anlamlı

farklılık meydana geldiği belirlenmiştir ($p \leq 0.05$). Aritmetik ortalama puanları incelendiğinde meydana gelen farklılığın kurumlar hakkında bilgi sahibi olan öğretmenler lehine gerçekleştiği belirlenmiştir. Buna göre sosyal hizmet mesleği ve bu mesleğe dair kurumlar hakkında bilgisi olan öğretmenlerin madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin almayanlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 9. Katılımcıların sosyal hizmet mesleği ve bu mesleğe dair kurumlar hakkında bilgi olup olmasına göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması

Sosyal hizmet mesleği ve bu mesleğe dair kurumlar hakkında bilginiz var mı?	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t	sd	p
Hayır	35	1048571	1044140	-2326	138	0.02
Evet	35	1088286	975195			

($p \leq 0.05$)

6.10. Madde Bağımlılığına Başlama yaşının Okul Kademeleri Düzeyinde İncelenmesi

Tablo 10. Katılımcıların madde bağımlılığının başladığı kademe değişkenine göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması

Madde bağımlılığının başladığı kademe	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	F:	sd	p
İlkokul/ortaokul	11	1152727	626541	9950	2	0.00
Lise	54	1053056	1011288			
Üniversite	5	1049000	1060870			
Total	70	1068429	1026152			

($p \leq 0.05$)

Katılımcıların madde bağımlılığının başladığı kademeye göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeyleri ANOVA testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda puanlar arasında anlamlı farklılık meydana geldiği belirlenmiştir ($p \leq 0.05$). Meydana gelen farklılığa ilişkin yapılan posthoc (LSD) testi sonucunda madde bağımlılığının başladığı kademenin ilkokul/ortaokul olduğunu ifade eden öğretmenlerin madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin lise ve üniversite kademesinde başladığını ifade edenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

6.11. Madde Bağımlılığı Konusunda Alınan Eğitim Alma Durumuna Göre Madde Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi

Katılımcıların sigara, alkol ve madde bağımlılığı konusunda eğitim alma durumuna göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeyleri bağımsız örneklem t testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda puanlar arasında anlamlı farklılık meydana geldiği belirlenmiştir ($p \leq 0,05$). Aritmetik ortalama puanları incelendiğinde meydana gelen farklılığın sigara, alkol ve madde bağımlılığı konusunda eğitim alan öğretmenler lehine gerçekleştiği belirlenmiştir. Buna göre eğitim almanın madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerini artırdığı söylenebilir.

Tablo 11. Katılımcıların sigara, alkol ve madde bağımlılığı konusunda eğitim alma durumuna göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması

Sigara, alkol ve madde bağımlılığı konusunda eğitim aldınız mı?	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t	sd	p
Hayır	42	1040000	998433	-4254	138	0,00
Evet	28	1111071	921003			

($p \leq 0,05$)

6.12. Çevresinde Madde Bağımlısı Bireylerin Bulunma Durumuna Göre Madde Bağımlılığı Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi

Tablo 12. Katılımcıların okulun bulunduğu mahallede madde bağımlısı bireylere rastlama durumuna göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması

Okulunuzun bulunduğu mahallede madde bağımlısı bireylere rastlıyor musunuz?	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t	sd	p
Hayır	41	1060732	961709	-1056	138	0.29
Evet	29	1079310	1110376			

($p > 0,05$)

Katılımcıların okulun bulunduğu mahallede madde bağımlısı bireylere rastlama durumuna göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeyleri bağımsız örneklem t testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda puanlar arasında anlamlı farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir ($p > 0,05$). Buna göre okulun bulunduğu mahallede madde bağımlısı bireylere rastlama ya da rastlamamanın madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerini etkilemediği söylenebilir.

6.13. Madde Bağımlısı Bireylerle Birebir İletişim Halinde Bulunma Durumuna Göre Madde Bağımlılık Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi

Katılımcıların “Bire bir iletişim halinde olduğunuz çevrenizde madde kullanan birey var mı?” ifadesine göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeyleri bağımsız örneklem t testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda puanlar arasında anlamlı farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir ($p>,05$). Buna göre iletişim halinde olunan ve çevrede madde kullanan bireyin olmasının, madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerini etkilemediği söylenebilir.

Tablo 13. Katılımcıların bire bir iletişim halinde olduğu çevrede madde kullanan birey olması durumuna göre özelliklere göre madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin karşılaştırılması

Bire bir iletişim halinde olduğunuz çevrenizde madde kullanan birey var mı?	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t	sd	p
Hayır	45	1058889	1035488	-1482	138	0.14
Evet	25	1085600	996353			

($p>0.05$)

6.14. Madde Kullanmaya Başlama Nedenlerinin İncelenmesi

Katılımcıların “Sizce gençlerin madde kullanmaya başlama nedenlerinden en önemlisi aşağıdakilerden hangisidir?” ifadesine verdikleri yanıtların incelenmesi

Tablo 14. Öğretmenlerin “Sizce gençlerin madde kullanmaya başlama nedenlerinden en önemlisi aşağıdakilerden hangisidir?” ifadesine verdikleri yanıtlar

İfadeler	n	%
Arkadaş çevresi ve grup alt kültürü	64	91.4
Medya televizyon programları, diziler	48	68.6
Merak	34	48.6
Özgüven eksikliği	28	40.7
Aile içi problemler	24	34.3
Aşırı hoşgörülü anne baba tutumu	11	16.4

(n=70)

Araştırmaya katılan okul yöneticisi ve öğretmenlerin (n=70) “Sizce gençlerin madde kullanmaya başlama nedenlerinden en önemlisi aşağıdakilerden hangisidir?” ifadesine verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Bu yanıtlar doğrultusunda yapılan analiz sonucunda katılımcıları %91.4’ünün arkadaş çevresi ve grup alt kültürü, %68.6’sının medya televizyon programları, diziler, %48.6’sının merak, %40.7’sinin özgüven eksikliği, %34.3’ünün aile içi problemler, %16.4’ünün aşırı hoşgörülü anne baba

tutumu şeklinde yanıt verdikleri belirlenmiştir. Buna göre gençlerde madde kullanma nedenleri olarak en sık arkadaş çevresi ve grup alt kültürü, medya ve televizyon programları ile merak olduğu söylenebilir.

6.15. Madde Kullanımından Korunmak İçin Alınabilecek tedbirlerin incelenmesi

Tablo 15. Öğretmenlerin “Gençleri madde kullanımından korumak için alınabilecek en önemli tedbir sizce hangisidir?” ifadesine verdikleri yanıtlar

İfadeler	n	%
Aile ve okul farkındalığı	63	90.0
Gençlerin boş zamanlarını değerlendirebilecekleri sosyal alanlar olması	57	81.4
Anne baba ve çocuk arasında iyi bir iletişim kurulması	53	75.7
Rehberlik servisleri yanı sıra sosyal servislerin de açılması	49	70.0
Okul aile ve öğrenci iş birliğinin artırılması	37	52.9
Aile içi problemlerin tespit edilmesi	30	43.6

(n=70)

Araştırmaya katılan okul yöneticisi ve öğretmenlerin (n=70) “Gençleri madde kullanımından korumak için alınabilecek en önemli tedbir sizce hangisidir?” ifadesine verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Bu yanıtlar doğrultusunda yapılan analiz sonucunda katılımcıların %90’ının aile ve okul farkındalığı, %81.4’ünün gençlerin boş zamanlarını değerlendirebilecekleri sosyal alanlar olması, %75.7’sinin anne baba ve çocuk arasında iyi bir iletişim kurulması, %70’inin rehberlik servisleri yanı sıra sosyal servislerin de açılması, %52.9’unun okul aile ve öğrenci işbirliğinin artırılması, %43.6’sının aile içi problemlerin tespit edilmesi şeklinde yanıt verdikleri belirlenmiştir. Buna göre gençlerde madde kullanımından korumak için alınabilecek tedbirlerden en sık ifade edilenlerin aile ve okul farkındalığı ve gençlerin boş zamanlarını değerlendirebilecekleri sosyal alanlar olması şeklinde olduğu söylenebilir.

6.16. Okullarda Okul Sosyal Servislerinin Bulunma Durumunun İncelenmesi

Katılımcıların “Okullarda sosyal servislerin bulunması gerekli midir?” ifadesine verdikleri yanıtların incelenmesi

Katılımcıların “Okullarda sosyal servislerin bulunması gerekli midir?” sorusuna verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Buna göre okul yöneticisi ve öğretmenlerin tamamının okulda sosyal servislerin bulunması gerektiği konusunda görüş birliğine sahip oldukları belirlenmiştir. Bu bağlamda ifade edilen görüşler incelendiğinde farklı gerekçelerle bu

servislerin gerekliliğinin açıklandığı görülmektedir. Okul yöneticisi ve öğretmenlerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde;

- Öğrencilerin sosyalleşmesi zararlı alışkanlıklardan uzak tutar
- Çocuklar daha etkili ve doğru bir şekilde bilgilendirilmelidir
- Okul sosyal hizmeti çocuğun üstün yararını temel alır
- Öğrencilerin sorunlarının çözümünde ailenin yanında okulda yardımcı olmalıdır.

- Çocukların küçük yaşlarda bilgi sahibi olması açısından daha iyi bir durumdur
- Farkındalık oluşturmak
- Madde bağımlılığının önlenmesi için şarttır
- Medya ile zihinleri her daim manipüle edilen gençlerin desteğe ihtiyacı olduğunu düşünüyorum

İnsanların küçük yaşlarda bilinçlenmesi

- Okul içerisinde bu sorun ile ilgili uzman bulunması çocukların bilinçlenmesinde daha etkili olur

- Okulda sosyal servislerin varlığı öğrenci başarısını olumlu yönde etkileyecektir
- Okula renk katması
- Sosyal hizmetler öğrencilerin gelişimine katkı sağlayabilir
- Rehberlik faaliyetleriyle problemler tespit etme, çözüm yolları belirleme ve

daha iyi bir eğitim hayatı için gerekli

- Özellikle yatılı okullarda çocuklar aile konusunda dezavantajlı olup, her yönden fiziksel, sosyal, duygusal ve benzeri ihmal edilmiş çocuklardır
- Öğrencinin ve ailenin sürekli iletişim halinde olması
- Öğrencilere profesyonel yardım sunacağı için etkili olacaktır.

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde öncelikle araştırmada elde edilen bulguların ilgili literatürde yer alan araştırma bulgularıyla karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Öğretmenlerin görev türü, cinsiyet, çocuk sayısı, zararlı madde kullanma durumu, madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeyleri benzerlik göstermektedir. Benzer şekilde Erdamar ve Kurupınar (2014) ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığına ilişkin yaptıkları araştırmada öğretmenlerin bağımlılık algılarında cinsiyet ve zararlı madde kullanım durumu bakımından öğretmenlerin bağımlılık algılarının benzer olduğu belirlenmiştir. Moore, Cox, Evans ve diğerleri (2018) okul, akran ve aile ilişkileri ve ergen madde kullanımı, öznel iyi oluş ve ruh sağlığı semptomlarına ilişkin yaptıkları araştırmada öğretmenlerin cinsiyetlerine göre farklılık meydana gelmediği belirtilmiştir.

Mesleki kıdemi 6-10 yıl ve 11-15 yıl olan öğretmenlerin, mesleki kıdemi 1-5 yıl ve 21 ve üzeri yıl olanlara göre farkındalık düzeyleri daha yüksektir. Benzer şekilde Erdamar ve Kurupınar (2014) ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığına ilişkin yaptıkları araştırmada öğretmenlerin bağımlılık algılarında mesleki kıdeme göre farklılık meydana geldiği, mesleki deneyimi 6-15 yıl olan öğretmenlerin algılarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aktan, Yılmaz ve Yılmaz (2018) ortaokullarda uygulanan programı öğretmen ve veli görüşlerine göre değerlendirdikleri araştırmada mesleki kıdeme göre farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir. Sosyal hizmet mesleği ve bu mesleğe dair kurumlar hakkında bilgisi olan ve eğitim alan öğretmenlerin madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin almayanlara göre daha yüksektir. Benzer şekilde Yılmaz (2019) İnternet ve tütün bağımlılığını önlemede Türkiye bağımlılıkla mücadele eğitiminin ilkökul 3. ve 4. sınıf öğrencileri üzerinde etkisine ilişkin yaptığı araştırmada öğretmenlerin farkındalıklarının bağımlılığın önlenmesinde önemli olduğu belirtilmiştir. Bu bakımdan öğretmenlerde farkındalığın artırılması ve bağımlılığa yönelik eğitimlerin verilmesi önemli görülmektedir. Yıldırım ve Aydın (2019) liselerde istenmeyen öğrenci davranışlarını konu edinen çalışmaların meta sentez yöntemiyle incelenmesine ilişkin yaptıkları araştırmada okullarda sunulan sosyal ve rehberlik hizmetlerinin madde bağımlılığını önlemede etkili olduğu belirtilmiştir.

Madde bağımlılığının başladığı kademenin ilkökul/ortaokul olduğunu ifade eden öğretmenlerin madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin lise ve üniversite kademesinde başladığını ifade edenlere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer

şekilde Yılmış (2019) internet ve tütün bağımlılığını önlemede Türkiye bağımlılıkla mücadele eğitiminin ilkökul 3. ve 4. sınıf öğrencileri üzerinde etkisine ilişkin yaptığı araştırmada öğrencilerde madde bağımlılığının görüldüğü, bu nedenle ilkökul ve ortaokul kademelerinde de bağımlılığa yönelik tedbirlerin alınması gerektiği belirtilmiştir. Biçer (2014) sosyal beceri eğitiminin ortaokul öğrencilerinde bağımlılık düzeyine etkisine ilişkin yaptığı araştırmada bağımlılığın ilkökul kademelerinde görüldüğü, bu bakımdan hem ebeveynlerin hem de öğretmenlerin bu konuda farkındalıklarının geliştirilmesinin önemli olduğu belirtilmiştir.

Gençlerde madde kullanma nedenleri olarak en sık arkadaş çevresi ve grup alt kültürü, medya ve televizyon programları ile merak olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Yıldırım ve Aydın (2019) liselerde istenmeyen öğrenci davranışlarını konu edinen çalışmaların meta sentez yöntemiyle incelenmesine ilişkin yaptıkları araştırmada çocuklarda madde kullanımının nedenleri olarak en önemli faktörün arkadaş çevresi ile medya araçları olduğu belirtilmiştir. Erdamar ve Kurupınar (2014) ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığına ilişkin yaptıkları araştırmada madde bağımlılığının sosyal çevre, aile ilişkileri ve kişilik özellikleri ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Moore, Cox, Evans ve diğerleri (2018) okul, akran ve aile ilişkileri ve ergen madde kullanımı, öznel iyi oluş ve ruh sağlığı semptomlarına ilişkin yaptıkları araştırmada madde kullanımının okul, aile bireyleri ve sosyal çevre ile yakından ilişkili olduğu belirlenmiştir. El Kazdough, El-Ammari, Bouftini, El Fakir ve El Achhab (2018) ergenlerin, ebeveynlerin ve öğretmenlerin madde kullanımına ilişkin risk ve koruyucu faktörlere ilişkin algılarını inceledikleri araştırmada arkadaş çevresi, sosyal medya ve aile özelliklerinin önemli olduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde Ladis, Macgowan, Thomlison ve diğerleri (2019) gençlerin madde kullanımı ve problem davranışları için ebeveyn odaklı önleyici müdahaleler ile ilgili yaptıkları araştırmada bireylerin madde bağımlılığında arkadaş çevresinin en önemli risk faktörü olduğu belirtilmiştir.

Gençlerde madde kullanımından korumak için alınabilecek tedbirlerden en sık ifade edilenlerin aile ve okul farkındalığı ve gençlerin boş zamanlarını değerlendirebilecekleri sosyal alanlar olması şeklinde olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde El Kazdough, El-Ammari, Bouftini, El Fakir ve El Achhab (2018) ergenlerin, ebeveynlerin ve öğretmenlerin madde kullanımına ilişkin risk ve koruyucu faktörlere ilişkin algılarını inceledikleri araştırmada aile, okul ve çevre ile iş birliğinin madde kullanımıyla mücadeleyi etkili hale getirdiği belirtilmiştir. Yıldırım ve Aydın (2019) liselerde istenmeyen öğrenci davranışlarını konu edinen çalışmaların meta sentez

yöntemiyle incelenmesine ilişkin yaptıkları araştırmada madde kullanımının önlenmesinin çok yönlü etkinlikler uygulanarak etkili bir şekilde başarılabileceği, bu kapsamda çocuklara sosyal etkinlikler yaptırma ve boş zamanları etkili değerlendirmenin önemli olduğu belirtilmiştir. Moore, Cox, Evans ve diğerleri (2018) okul, akran ve aile ilişkileri ve ergen madde kullanımı, öznel iyi oluş ve ruh sağlığı semptomlarına ilişkin yaptıkları araştırmada gençlerde madde kullanımının önlenmesinde sosyal çevrenin iyileştirilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Yıldırım ve Aydın (2019) liselerde istenmeyen öğrenci davranışlarını konu edinen çalışmaların meta sentez yöntemiyle incelenmesine ilişkin yaptıkları araştırmada öğrencilere yönelik yapılabilecek sosyal hizmetlerin bağımlılığı önlemeyi daha etkili hale getirebileceği belirtilmektedir. Ladis, Macgowan, Thomlison ve diğerleri (2019) gençlerin madde kullanımı ve problem davranışları için ebeveyn odaklı önleyici müdahaleler ile ilgili yaptıkları araştırmada bireylerin madde bağımlılığının önlenmesinde ebeveyn katılımı, öğretmen ve sosyal çevre ile iş birliği yapılmasının önemli olduğu belirtilmiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuç ve önerilere bakılacak olursa, araştırmada öğretmenlerin Madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Verilerin analizi ile elde edilen sonuçlar ve önerilere aşağıda yer verilmiştir;

- Öğretmenlerin görev türü, cinsiyet, çocuk sayısı, zararlı madde kullanma durumu, madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin benzerlik gösterdiği
- Mesleki kıdemi 6-10 yıl ve 11-15 yıl olan öğretmenlerin, mesleki kıdemi 1-5 yıl ve 21 ve üzeri yıl olanlara göre farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu
- Sosyal hizmet mesleği ve bu mesleğe dair kurumlar hakkında bilgisi olan öğretmenlerin madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin almayanlara göre daha yüksek olduğu
- Madde bağımlılığının başladığı kademenin ilkokul/ortaokul olduğunu ifade eden öğretmenlerin madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin lise ve üniversite kademesinde başladığını ifade edenlere göre daha yüksek olduğu
- Eğitim almanın madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerini artırdığı
- Okulun bulunduğu mahallede madde bağımlısı bireylere rastlama ya da rastlamamanın madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerini etkilemediği
- İletişim halinde olunan ve çevrede madde kullanan bireyin olmasının, madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerini etkilemediği
- Gençlerde madde kullanma nedenleri olarak en sık arkadaş çevresi ve grup alt kültürü, medya ve televizyon programları ile merak olduğu

- Gençlerde madde kullanımından korumak için alınabilecek tedbirlerden en sık ifade edilenlerin aile ve okul farkındalığı ve gençlerin boş zamanlarını değerlendirebilecekleri sosyal alanlar olması şeklinde olduğu
- Okul yöneticisi ve öğretmenlerin tamamının okulda sosyal servislerin bulunması gerektiği konusunda görüş birliğine sahip oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır.
- Araştırmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilere yer verilmiştir;
- Mesleki kıdemi 6-10 yıl ve 11-15 yıl olan öğretmenlerin farkındalıklarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Buna göre diğer kıdeme sahip olan öğretmenlerin bağımlılığa yönelik farkındalıklarının artırılması sağlanabilir.
- Gençlerin bağımlılık yapan maddeleri kullanımının önlenmesi amacıyla okul ve ailelere farkındalık sağlanabilir.
- Gençlerin bağımlılık yapan maddeleri kullanımının önlenmesi amacıyla medya ve televizyon programlarında bu konularda düzenlemeler yapılabilir.
- Okulda sosyal servislerin bulunması sağlanarak bağımlılık yapan maddeleri kullanma durumları önlenebilir.
- Bağımlılık yapan maddelere karşı farkındalığı yüksek olan öğretmenlerin, bu maddeleri kullanama yaşı olarak ilkokul/ortaokul düzeyi olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre diğer kademelerle birlikte ilkokul ve ortaokul kademeleri özelinde bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımına yönelik önlemler alınabilir.
- Okul ve çevresi ile sağlıklı ilişkiler ve iletişim kanalları geliştirilerek öğrencilerin sürekli bir takibi sağlanabilir.
- Bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımının azaltılması ve önlenmesi amacıyla kurumlar arası iş birliği yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aktan, O. Yılmaz, M. ve Yılmaz, M. (2018). Opinions of administrators, teachers, and parents on the evaluation of the effectiveness of the addiction programs implemented in secondary schools. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(4), 637-664.
- Aktürk, İ. (2019a). Bağımlılığa neden olan sosyal sorunlar. Türkiye Yeşilay Cemiyeti (Ed.), *Bağımlılıkta sosyal hizmet uygulamaları* (1. Baskı, 29–40). İstanbul: Gülmat Matbaacılık Yayıncılık San.Tic.Ltd. Şti.
- Aktürk, İ. (2019b). Bağımlılık ve sosyal hizmet. *Bağımlılıkta sosyal hizmet uygulamaları* (63–78). İstanbul: Gülmat Matbaacılık Yayıncılık San.Tic.Ltd. Şti.
- Alptekin, K. , Topuz, S. ve Zengin, O. (2017). Türkiye’de sosyal hizmet eğitiminde neler oluyor?. *Toplum ve sosyal hizmet* , 28 (2) , 50-69 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/38627/448480>
- Babahanoğlu, R. (2020). Madde bağımlılığı ve sosyal politika. D. Başer (Ed.), *Sosyal politika ve sosyal hizmet* (1. Baskı, 209–226). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic.Ltd.Şti.
- Balcı, P. G. (2011). Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde çocukluk çağı travmalarının bağlanma ile ilişkisi. Tıpta uzmanlık tezi. İstanbul. Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman ruh sağlığı ve sinir hastalıkları eğitim ve araştırma hastanesi.
- Balcıoğlu, İ. ve Abanoz, Y. (2009). Madde bağımlılığı, intihar, sanık psikolojisi. *Dirm Tıp Dergisi*, 84, 15–20.
- Başer, D. (2020). Sosyal hizmet kapsamında sosyal politika. D. Başer (Ed.), *Sosyal politika ve sosyal hizmet* (1–25). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic.Ltd.Şti.
- Biçer, U. (2014). Sosyal beceri eğitiminin ortaokul öğrencilerindeki internet bağımlılığı düzeyine etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova.
- Bingöl, O. (2015). Genel bağlarıyla sosyal hizmet ve toplum. *Mavi Atlas*, 0(5), 69. doi:10.18795/ma.53942
- Buz, S. ve Akçay, S. (2015). Sosyal hizmet araştırmasında etik. *Toplum ve sosyal hizmet*, 26(1), 149–161.
- El Kazdough, H., El-Ammari, A., Bouftini, S., El Fakir, S., ve El Achhab, Y. (2018). Adolescents, parents and teachers’ perceptions of risk and protective factors of

- substance use in Moroccan adolescents: a qualitative study. Substance abuse treatment, prevention, and policy, 13(1), 1-12.
- Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. (2021). Türkiye Uyuşturucu Raporu. Ankara.
- Erdamar, G. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığı: Bartın ili örneği. Afyon Kocatepe University Journal Of Social Sciences, 16(1).
- Evcin, U. (2014). Madde kullanımı ile mücadelede önleme tabanlı yaklaşımların önemi. Türkiyede uyuşturucu madde bağımlılığı: Önleme, Tedavi ve Rehabilitasyon Çalıştayı (11–28). Yalova.
- Henry, C. S., Bámaca-Colbert, M. Y., Liu, C., Plunkett, S. W., Kern, B. L., Behnke, A. O., ve Washburn, I. J. (2018). Parenting behaviors, neighborhood quality, and substance use in 9th and 10th grade Latino males. Journal of Child and Family Studies, 27(12), 4103-4115.
- Işık, A. (2018). Türkiye’de madde bağımlılığı ile mücadelede bir sosyal politika uygulaması olarak okul sosyal hizmetinin önemi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 29, 208–227.
- Jaann, J. ve Özkan, Y. (2017). Okul sosyal hizmeti bir uygulama kılavuzu. (Y. Özkan, Ed.) (1. Basım). Ankara: Nika Yayınevi. http://www.kitapyurdu.com/kitap/okul-sosyal-hizmeti-amp-bir-uygulama-kilavuzu/444920.html&filter_name=Okul Sosyal Hizmeti adresinden erişildi.
- JoAnn, J. (2014). Okul Sosyal Hizmeti. (Y. Özkan ve Ç. Durdu Baran, Ed.) (1. Baskı). Ankara: Nika Yayınevi.
- Karataş, Z. (2010). Sosyal hizmette uygulama alanları (s. 359). http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyalhizmetlt_ao/soshizmetteuygаланları.pdf adresinden erişildi.
- Kurupınar, A., ve Erdamar, G. (2014). Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığı: Bartın İli Örneği. Sosyal Bilimler Dergisi, 16(1), 65-84.
- Ladis, B. A., Macgowan, M., Thomlison, B., Fava, N. M., Huang, H., Trucco, E. M., ve Martinez, M. J. (2019). Parent-focused preventive interventions for youth substance use and problem behaviors: A systematic review. Research on Social Work Practice, 29(4), 420-442.

- Moore, G. F., Cox, R., Evans, R. E., Hallingberg, B., Hawkins, J., Littlecott, H. J., ... ve Murphy, S. (2018). School, peer and family relationships and adolescent substance use, subjective wellbeing and mental health symptoms in Wales: A cross sectional study. *Child indicators research*, 11(6), 1951-1965.
- Musa, T. (2020). Bağımlılık ve Altında Yatan Sebepler. Y. Hür Mahmut ve Z. Y.Sinan (Ed.), *Sosyal Hizmet ve Bütün Yönleriyle Bağımlılık* (1. Basım., 13–51). Ankara.
- Ozan, S. (2020). Okul Sosyal Hizmeti ve Onarıcı Adalet Okullarda Pozitif Dönüşüm. Ankara: Ankara Pegem Akademi Yayıncılık. doi:10.14527/9786257052894
- Özbesler, C. ve Duyan, V. (2009). Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. *Eğitim ve Bilim*, 34(154), 17–25.
- Ozdemir, O., Ozdemir, P., Kadak, M. ve Nasiroglu, S. (2012). Personality development. *psikiyatride güncel yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry* (4, 569–572). doi:10.5455/cap.20120433
- Özer, N. İ. (2016). Madde bağımlılarının maddeye başlama sebeplerinin tespiti ve önleyici hizmetlerin geliştirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Polis Akademisi/Güvenlik Bilimleri Enstitüsü /Adli Bilimler Anabilim Dalı, Ankara.
- Özlem, C. ve Beydili, E. (2016). Ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet uygulamasının gerekliliği üzerine. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27, 145–160.
- Polat, G. (2020). Madde bağımlılığı ve sosyal hizmet. S. Zavalı (Ed.), *Sosyal hizmet ve bütün yönleriyle bağımlılık*. (1. Basım, 101–116). Ankara: Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
- Şimşek, G. M. (2020). Dünyada ve Türkiye’de bağımlılık. *Sosyal hizmet ve bütün Yönleriyle bağımlılık* (51–67). Ankara.
- Uzday, T. (2015). Madde bağımlılığı(Tüm boyutlarıyla bağımlılık ve bağımlılık yapan maddeler) (1.Basım). İstanbul: İstanbul Medikal Sağlık ve Yayıncılık Hiz.Tic.Şti.
- Yaman, Ö. M. ve Karaman, H. (2020). Bağımlılığın sosyal yansımaları. Y. S. Zavalı (Ed.), *Sosyal Hizmet ve Bütün Yönleriyle Bağımlılık* (1.Basım, s. 326).
- Yıldırım, İ., ve Aydın, N. (2019). Liselerde istenmeyen öğrenci davranışlarını konu edinen çalışmaların meta sentez yöntemiyle incelenmesi. *İlköğretim Online*, 18(4).
- Yılmazoğlu, M. R. (2019). Koruyucu ve önleyici sosyal hizmet bağlamında öğretmenlerin madde bağımlılığına yönelik farkındalık düzeylerinin belirlenmesi: Sancaktepe örneği. Kocaeli Üniversitesi.

- Yılmaz, G. (2019). İnternet ve tütün bağımlılığını önlemede Türkiye bağımlılıkla mücadele eğitiminin ilkökul 3. ve 4. sınıf öğrencileri üzerinde etkisi. Yüksek lisans tezi. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2012). Türkiye’de sosyal politika ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 23(2), 145–158.
- Zengin, O. ve Altındağ, Ö. (2016). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. (B. Schwarzer, U. Kämmerer-Rütten, A. Schleyer-Lindenmann ve Y. Wang, Ed.)Toplum ve Sosyal Hizmet (C. 27). Abingdon, Oxon ; New York, NY : Routledge, 2016. | Series: Routledge. doi:10.4324/9781315691794

EKLER

Ek 1. Anket Formu

KORUYUCU VE ÖNLEYİCİ SOSYAL HİZMET BAĞLAMINDA MADDE BAĞIMLILIĞINA İLİŞKİN İDARECİ VE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ ANKETİ

YÖNERGE

Bu araştırmanın **birincil amacı**; İlköğretim (2.kademe) de görev yapan idareci ve öğretmenlerin madde bağımlılığı ve okul sosyal hizmeti konusundaki farkındalık ve bilgi düzeylerini ölçmektir. Araştırmanın **ikincil amaçları** ise; Okul Sosyal Hizmet birimlerinin okullarda yasal hale getirilerek madde bağımlılığına karşı koruyucu ve önleyici uygulamaların hayata geçirilmesidir. Sadece bireysel değil toplumsal bir sorun olan madde bağımlılığının önlenmesinde Şiran ilçemizde görev yapan öğretmen ve yöneticilerimizin görüş ve önerileri doğrultusunda eğitim ve öğretim faaliyetlerine yeni çözüm odaklı katkı sağlamayı hedef edinmekteyiz.

Ankete vereceğiniz cevaplar araştırma konusu dışında başka bir amaçla kullanılmayacaktır. Araştırma Milli Eğitim Bakanlığının 2020/02 tarih ve sayılı araştırma uygulama izinleri hakkında yayınladığı genelgeye uygun olarak yapılacak olup, araştırmada kişisel veri toplanacağından 6698 sayılı kişisel verilerin korunması ve ilgili mevzuata uygun olarak kişisel verileri korumak amacıyla gerekli tüm tedbir ve yükümlülükler özenle yerine getirilecektir. Araştırma bulguları akademik ve bilimsel çalışmalarda değerlendirilecektir.

Anketimiz iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda sosyo-demografik özellikler ve madde bağımlılığı hakkında sorular yer almaktadır. İkinci bölümde; Okul sosyal hizmetinin madde bağımlılığına ilişkin farkındalık düzeyiniz ve Okul sosyal hizmeti ve madde bağımlılığı konusundaki görüş ve önerileriniz ışığında mevcut durum sorgulanmaya çalışılmaktadır. Size uygun seçeneği (X) şeklinde doldurmanız ve her ifade için sadece birer işaretleme yapmanızı ve boş bırakmamanızı rica ederim. Bağımlılık yapıcı maddelerin kapsamı, bu çalışma için sigara, alkol ve uyuşturucu maddelerdir. Size uygun seçeneği daire içerisine alarak cevaplamamız beklenmektedir. Sorulara vereceğiniz içten cevaplar, doğru çıkarımlar yapmamıza ve sağlıklı sonuçlar bulmamıza yardımcı olacaktır. Bu nedenle sizden ricamız sorularımızı dikkatle okumanız, hiçbir soruyu atlamamanız ve tamamını cevaplandırmanızdır.

Anketi doldurarak, Okul Sosyal Hizmeti ve Madde bağımlılığı konusunda yürütülen bu çalışmaya verdiğiniz destek için teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Tuncay ÜÇÜNCÜ
Gümüşhane Üniversitesi / Sosyal Hizmet Yönetimi
Yüksek Lisans Öğrencisi

Görüş alınan Okul Türü : Tarih :/...../ 2022

1.BÖLÜM SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİLER

1.Göreviniz?

() Öğretmen (Branş belirtiniz.....) () İdareci

2. Cinsiyetiniz?

() Erkek () Kadın

3.Çocuğunuz var mı?

() Hayır () Evet (Kaç Çocuğunuz var lütfen belirtiniz)

4. Mesleki Kıdem Yılıınız ?

() 1-5 Yıl () 6- 1 Yıl () 11-15 Yıl () 16-20 Yıl () 21 Yıl ve Üzeri

2.BÖLÜM MADDE BAĞIMLILIĞINA FARKINDALIK SORULARI

5. Kullanmakta olduğunuz zararlı bir madde var mı? Belirtiniz. (Birden fazla tercih işaretlenebilir)
() Sigara () Alkol () Kullanmıyorum () Diğer (belirtiniz.....)

6. Sosyal hizmet mesleği ve bu mesleğe dair kurumlar hakkında bilginiz var mı?
() Hayır () Evet (belirtiniz.....)

7. Size göre zararlı madde kullanımına başlanması en çok hangi okul döneminde görülmektedir?
() Okul Öncesi () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite

8. Sigara, alkol ve madde bağımlılığı konusunda eğitim aldınız mı? Eğer eğitim aldıysanız bu eğitimi nereden aldınız?

() Hayır () Evet(Lütfen belirtiniz.....)

9. Sizce gençlerin madde kullanmaya başlama nedenlerinden en önemlisi aşağıdakilerden hangisidir?

- () Aile içi problemler
- () Anne babanın gencin madde kullanımına izin verici, fazla hoşgörülü bir tutum içinde olması
- () Ailesinde veya çevresinde madde kullanan bireylerin bulunması
- () Benlik öz saygısının azalması
- () Özgüven eksikliği
- () Yaşamını ve eğitimini sürdürdü alanlar
- () Medya , televizyon programları, diziler
- () Merak
- () Arkadaş çevresi ve grup alt kültürü
- () Diğer(Lütfen belirtiniz,.....)

10. Gençleri madde kullanımından korumak için alınabilecek en önemli tedbir sizce hangisidir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- () Aile içi problemlerin tespit edilmesi ve giderilmesi
- () Anne baba ve çocuk arasında iyi bir iletişim kurulması
- () Organize edilmiş okul faaliyetlerine katılım
- () Okul başarısına önem verilmesi
- () Aile ve Okul ortamının madde bağımlılığı hakkında farkındalığının artırılması
- () Okul, aile ve öğrenci iş birliğinin artırılması,
- () Okullarda , rehberlik servisleri yanı sıra sosyal servislerinde açılarak çocuklarla ekolojik perspektif açısından çalışmalar yapılması,
- () Çevrede gençlerin boş zamanlarını değerlendirebilecekleri sosyal alanların olması
- () Diğer(Lütfen belirtiniz.....)

11.Okulunuzun bulunduğu mahallede madde bağımlısı bireylere rastlıyor musunuz?

() Hayır () Evet

12. Sigara, alkol ve madde bağımlılığı konusunda bir sivil toplum kuruluşu veya herhangi bir kurumda gönüllü çalıştınız mı?

() Hayır () Evet (Lütfen belirtiniz.....)

13. Bire bir iletişim halinde olduğunuz çevrenizde madde kullanan birey var mı? Varsa yakınlık derecesi ve kullandığı madde türünü belirtiniz.

() Yok () Var (.....)

14. Okul sosyal hizmeti, farklı alanlarda geniş bir uygulama alanına sahip olan sosyal hizmet disiplininin özel bir uygulama alanıdır. Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin içinde bulundukları gelişim dönemi, aile ve yaşam koşulları nedeniyle yaşadıkları sorunların çözümü, gereksinim duyulan hizmetlerden yararlanmaları ve böylece eğitim etkinliklerini başarı ile sürdürmelerini sağlama gibi hizmetleri yürütmek üzere okullarda yer alan, sosyal hizmetin önemli uygulama alanlarından birisidir.

Bu tanım doğrultusunda okullarda sosyal servislerin bulunması gerekli midir? Cevabınızın nedenini birkaç cümle ile açıklayınız.

() Evet

(Lütfen Belirtiniz.....)

() Hayır

(Lütfen belirtiniz.....)

3. BÖLÜM OKUL SOSYAL HİZMETİ VE MADDE BAĞIMLILIĞI HAKKINDA GÖRÜŞ VE ÖNERİLER

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1-Madde bağımlılığı ve önlenmesi konusunda yeterli bilgiye sahibim.					
2-Madde bağımlılığı ve önleme konusunda yayınlanan Bakanlık Genelgeleri ve bunların içeriği hakkında bilgim yeterlidir.					
3-Madde bağımlılığı ve önlenmesi konusunda mevcut mevzuat yeterlidir.					
4- Bağımlılık yapan ilaçları ve maddeleri (esrar, eroin, kokain vb.) tanıyabilirim.					
5-Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmenlerin okul içi, bahçe ve okul alanlarında sigara içilmesini yasaklaması, önleme çalışmalarında etkili bir yoldur.					
6-Okul İdaresi ve Rehberlik Öğretmen, okuldaki önleme çalışmaları hakkında bilgilerini öğretmenlerle paylaşır.					
7-Okulumda Milli Eğitim Bakanlığının öğretmenlerin sigara içmesiyle ilgili getirdiği kısıtlama yeterli olarak uygulanmaktadır.					
8-Okulda Madde bağımlılığı ve önlenmesi çalışmalarında, branş ve rehber öğretmenlerinin yanı sıra özellikle sosyal hizmet uzmanlarının aktif görev alması,önleme çalışmalarını daha etkili hale getirir.					
9-Madde bağımlılığı ve önlenmesi konusunda hizmet içi eğitim kursu gereklidir.					
10-Öğretmen yetiştiren fakülte ve yüksekokulların pedagojik formasyon eğitimi içinde, madde bağımlılığı ve önleme konusunda eğitim verilmesi etkili olur.					

11- Okulmda öğretmen, veli ve öğrencilere yönelik madde bağımlılığına ve zararlarına ilişkin etkinlikler düzenlenmesi madde bağımlılığı ile mücadelede etkili olur.					
12-Okullarda sosyal servislerin kurulması öğrencilerin madde kullanmasını önleyici bir etkidir.					
13-Rehberlik faaliyetleri ile sosyal hizmet faaliyetleri, okullardaki önleme çalışmaları açısından karşılaştırıldığında , sosyal hizmet faaliyetleri öğrencilerin madde kullanmasını önlemede daha etkilidir.					
14-Bağımlılık yapan maddeler hakkında bilgilendirme ya da önleme programına katılmak istiyorum.					
15-Bağımlılık yapan maddeler hakkında radyo, televizyon, kitap, dergilerden veya internetten güncel bilgileri takip ediyorum.					
16-Okulların madde bağımlılığı ve önlenmesi konusunda kendi şartlarına uygun bir politikasının var olması, önleme konusundaki başarıyı artırır.					
17-Okullarda önleme çalışmalarının başarıya ulaşması için idare öğretmen, veli ve öğrenci iş birliğinin yapılması gerekmektedir.					
18-Okulumdaki madde kullanımı ve önlenmesi konusunda kendimi sorumlu hissedirim.					
19-Okulmda düzenlenecek madde bağımlılığı ve önleme konusundaki faaliyetlerde aktif görev almak isterim.					
20-Madde bağımlılığı ve önlenmesi konusunda vicdani sorumluluğun yanı sıra yasal sorumlulukların yerine getirilmesi etkili olur.					
21- Madde bağımlılığını önleme çalışmalarında yönetici, rehberlik ve branş Öğretmenleri ile sosyal hizmet uzmanlarının birlikte çalışmaları daha etkilidir.					
22-Okullardaki sosyal servisler öğrencilerin madde kullanmasını önlemede yeterlidir.					
23-Okul idaresi ve rehber öğretmenlerin yaptığı çalışmalar madde kullanımının önlenmesinde yeterlidir.					
24-Okulumdaki öğrencilerle sosyal açıdan daha etkili iletişimi sosyal hizmet uzmanı kurar.					
25-Öğrencilerin içinde bulundukları sorunları aktarmada kendisine en yakın görebileceği meslek elemanı sosyal hizmet uzmanıdır.					
26-Bağımlılık yapan maddeler konusunda çalışmaları olan kurumlar (ANATEM, YEŞİLAY.....) hakkında bilgi sahibiyim.					
27-Okulumuzda bağımlılık yapan maddeler konusunda bir eğitim verilirse katılmak isterim.					
28-Madde bağımlısı öğrenci ile karşılaştığımda ne tür müdahale uygulayacağımı bilmiyorum.					
29-Madde bağımlısı öğrenci ile karşılaştığımda hangi kurumlarla ve meslek elemanları ile çalışma yapacağımı biliyorum.					
30-Madde Bağımlılığının önlenmesi konusundaki fikirlerimizi birkaç cümle ile kısaca yazınız.					

Ek 2. Araştırma İzni

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-77847504-903.06.99-70162
Konu : Anket İzni (Tuncay ÜÇÜNCÜ)

ŐIRAN KAYMAKAMLIĞINA
(İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü)

Enstitümüz Sosyal Hizmet Yönetimi Tezli Yüksek Lisans Programı 1909061017 numaralı öğrencimiz Tuncay ÜÇÜNCÜ'nün "İlköğretim (2. kademe) Öğrencilerinin Madde Bağımlılığı ile Mücadelesinde Okul Sosyal Hizmetlerinin Önemi" adlı yüksek lisans tez çalışmasında kullanılmak üzere hazırlanan ve bir örneğı ekte gönderilen anket çalışmasının 15/01/2022-15/04/2022 tarihleri arasında yapılması planlanmaktadır. Bu nedenle őran İmam Hatip Ortaokulu, Şehit Enver Zebun İmam Hatip Ortaokulu, 15 Temmuz Şehitler Yatılı Bölge Okulu, Yunus Emre Ortaokulu ve Atatürk Ortaokulunda görevli idareci ve öğretmenler olmak üzere toplam 70 kişi ile bahse konu olan anketin yüz yüze yapılabilmesi için tarafınızca gerekli izinlerin verilmesi hususunda; Gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Halil İbrahim ZEYBEK
Rektör

Ek:
1- Dilekçe
2- Etik Kurul İzni, Anket Kullanım İzni, Anket Örneğı

*Y
27.01.2022
Okullara gönderdim.*

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

ETİK KURUL KARARI

T.C. GÜMÜŞHANE
ÜNİVERSİTESİ
Rektörlüğü

GÜMÜŞHANE
UNIVERSITY
Rector's Office

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

(Proje Onay Formu)

TARİH	: 2021/7 sayılı ve 09/11/2021 tarihli
YER	:
ÜYELER	Prof.Dr. GÜNAY ÇAKIR (Başkan) Prof.Dr. HASAN AYAYDIN (Üye) Prof.Dr. MÜGE YILMAZ (Üye) Prof.Dr. BAYRAM NAZIR (Üye) Prof.Dr. EKREM CENGİZ (Üye) Prof.Dr. HURİ İLYASOĞLU (Üye) Prof.Dr. FERKAN SİPAHİ (Üye)
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU PROJE ONAY FORMU	
Projenin Adı:	“İlköğretim(2.Kademe) Öğrencilerinin Madde Bağımlılığı İle Mücadelesinde Okul Sosyal Hizmetinin Önemi”
Projenin Niteliği:	Yüksek Lisans Tezi
Proje Araştırmacıları:	Tuncay ÜÇÜNCÜ Erkan DİKİCİ (Tez Danışmanı)
Proje Yürütücüsünün Haberleşme Bilgileri:	
Araştırmanın Amacı:	İlköğretim(2.Kademe) öğrencilerinde Okul Sosyal Hizmeti uygulamasıyla madde bağımlılığını önlemedeki önemi araştırılarak, Madde bağımlılığına karşı bilinçli bir şekilde olumsuz tutum sergileyen bireylerin yetişip yetişmeyeceği incelenecektir. Sonrasında ise Okul Sosyal Hizmetinin her kademe türünde aktif olarak uygulanmaya geçmesi ile madde bağımlılığının önlenmesinde önemli bir koruyucu-önleyici çalışma alanı olarak eğitimin bir parçası haline

Araştırmanın Gerekçesi:	Madde Bağımlılığı yaşının giderek ilköğretim 2. kademeye kadar düştüğü günümüzde bu konuda yapılan çalışmaların yetersiz olduğu literatür taramasından ortaya çıkmaktadır. Madde bağımlılığı ile ilgili okullarda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan çalışmalar son yıllarda hız kazanmıştır. Araştırmalar sorunun hızla ilerlediğini göstermektedir. Madde bağımlılığı konusunda Öğretmen, öğrenci ve velilere verilen eğitimlerin yüzeysel kaldığı ve amaca ulaşmada yetersiz kaldığı görülmektedir. Madde bağımlılığı konusunda öğretmen tutum ve farkındalıklarının artırılması gerekmektedir. Ancak bu sayede öğrencilerin madde bağımlılığına karşı bilişsel öğretileri içselleştirerek, yaşantılarına yansıtımları sağlanmış olacaktır. Okul Sosyal Hizmetinin uygulamaya konulması ile öğrenci, veli ve öğretmen eğitimleri derinlemesine verilerek, aralarında koordinasyon sağlanacaktır. Bu sosyal hizmetlerin Koruyucu – Önleyici rolünün gereğidir.
Araştırmanın Yöntemi:	Yapılacak çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılacaktır. Prof. Dr. Hüzeyin Kırimoğlu tarafından hazırlanıp, Mustafa Recep YILMAZOĞLU tarafından uyarlanan "Koruyucu ve Önleyici Sosyal Hizmet Bağlamında Madde Bağımlılığına ilişkin Rehber Öğretmen ve Branş Öğretmen Görüşleri" anketi uygulanacaktır. 2 kısım ve 30 sorudan oluşan anketin çalışma evrenini Şiran İlçesi sınırlarında faaliyet gösteren İlköğretim 2. Kademe görev yapan Rehber Öğretmen ve Branş öğretmenleri oluşturmaktadır. Anket verileri SPSS paket programında analiz edilecektir.
Kullanılacak biyolojik, psikolojik ve teknik vb. tüm yöntemleri açıklayan etik ile ilgili özet:	Nitel araştırma yöntemlerinden anket tekniği uygulanacaktır. Araştırmaya katılacak kişilerin isim, soy isim, adres, telefon numarası gibi özel bilgileri anket formunda yer almayacaktır.

Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Sayın Dr. Erkan Dikici 'nin "İlköğretim(2.Kademe) Öğrencilerinin Madde Bağımlılığı İle Mücadelesinde Okul Sosyal Hizmetinin Önemi" adlı projesi değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur. ✓
Projenin etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.
Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Lisans eğitimini Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nde tamamlamıştır. İkinci üniversite kapsamında Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nü de bitirmiştir. Gümüşhane'nin Şiran ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde idareci ve öğretmen olarak görev yapmaktadır.

